REDACTIONEEL

R. Tolsma

Na een periode van acht jaar stabiliteit in het team van de redactie van ons verenigingsblad De Sneuper treedt er nu dan toch een verandering op. Redactielid Reinder H. Postma heeft helaas moeten besluiten om de redactie te verlaten, gedwongen door drukke werkzaamheden. De redactie brengt Reinder Postma dank voor het vele werk dat hij ten dienste van De Sneuper heeft verricht. Mede door zijn toedoen heeft ons blad in 1993 een gedaanteverwisseling ten goede ondergaan, mede door zijn initiatieven heeft ons blad steeds meer de nadruk gelegd op een zekere kwaliteit. Naast zijn redactiewerk heeft Reinder Postma ook steeds artikelen geleverd voor ons blad, we hopen dat hij daarmee door zal gaan.
In dit nummer zult u, her en der verspreid, allerlei vragen van leden aantreffen. Deze vragen zijn meestal via onze home-page binnengekomen en omdat onze vereniging al een jaar lang een "coördinator opdrachten" ontbeert, probeert de redactie op deze wijze hulp te bieden bij genealogisch onderzoek. Kijk eens goed naar deze vragen en bied de helpende hand indien mogelijk!!!

BESTUURLIJK

L. Meerema

Het Bestuur heeft besloten om de ledendag voor september te verschuiven naar het voorjaar. T.z.t. worden datum en plaats aangekondigd in de Sneuper.
Wel wordt er een bijeenkomst gehouden op **26 september** om 19.45 in de POSTHOORN.
Uitgenodigd is Dhr. H. SPANNINGA, verbonden aan de Fryske Akademy. Hij zal spreken over 'Het 17de eeuwse stadsbestuur in Dokkum'.
Verder is er gelegenheid om andere leden te ontmoeten en van gedachten te wisselen.
Graag ziet het Bestuur haar leden en introducé's verschijnen op deze avond.

LEDENNIEUWS

E. Smits

Nieuwe leden:

no 217 **dhr. S. Wierstra**, Kapellaan 18, 9101 WB, DOKKUM. tel: 0519-293120. FO: Wierstra-Menaldumadeel, Kooi/Kooy-Tietjerksteradeel, nageslacht admiraal Tjerk Hiddes de Vries tot ca 1800. E-mail: [redacted]

no 233 **dhr. P. Idsardi**, Vrusschemigerweg 183, 6417 PK, HEERLEN. tel: 045- 5423518. FO: Idsardi.
E-mail: [redacted] myweb.nl

no 234 **dhr. W. Leistra**, Hearewei 21, 8851 GD, TZUMMARUM. tel: 0518- 481630 (bestuurslid Ver. Oud-Barradeel). FO: Taeke Wigbolts Terpstra en omgeving Brantgum.
E-mail: [redacted]

no 235 **dhr. W. Banga**, Zuiderbolwerk 115, 9101 NX, DOKKUM. tel: 0519-292139.FO: Historie Dokkum, Verdwenen molens in Dongeradeel. E-mail: [redacted]

no 236 **dhr. C.M. van der Ploeg**, Weena 63c, 3013 CG ROTTERDAM. tel: 010- 4332695. FO: Dijkman en Sytsma in NO-Friesland. E-mail: [redacted]

no 237 **dhr. H. Wijbenga**, Karveel 23, 1625 EP, HOORN. tel: 0229-235330. FO: Wijbenga, Walstra en Wijnsma.
E-mail: [redacted]

no 238 **dhr. S. Elsinga**, Hazeleger 20, 6852 KG, HUISSEN. tel: ? FO: Elsinga, Elzinga, Elzenga in NO Friesland.
E-mail: [redacted]

no 239 **dhr. Dr. D. Jansen**, Heemstrasingel 24, 9062 GG, OENKERK. tel: 058-2561759. FO: Historicus-publicist.
E-mail: [redacted]

no 240 **dhr. G. Toornstra**, Witterstraat 22, 9401 SH, ASSEN. tel: 0592-355160. FO: Toornstra.

NB 202 **Stichting Welzijn Ouderen Dongeradeel**, Oranjewal 28/1, 9101 JV, DOKKUM. tel: 0519-292223

NB 212 **Ned. Gen. Vereniging**, Bibliotheek-Periodieken. Postbus 976, 1000 AZ AMSTERDAM.

Adreswijzigingen:

Lidmaatschap No 51 **dhr. D. Kingma**, Ferwert (overl.) is overgenomen door: **dhr. D. Buursma**, Reinderslaan 4, 9172 NC FERWERT. tel: 0518-411557.

Archivaris Streekarchief: **dhr. A.Medema**, de Wetering 5, 8939 BN LEEUWARDEN. tel: 058-2886975

no 168 **dhr. K. Postma**. E-mail: [redacted] (zie ook onder verderop in dit nummer)
Onder "PAS VERSCHENEN" in Sneuper 58, blz. 43 ontbraken de gegevens voor diegenen onder u die het "Dijkstra-boek" zouden willen bestellen: no 214 **dhr. F. Dijkstra**, van der Maasstraat 15, 2722 BH ZOETERMEER. tel: 079-3315129 en E-mail: frans. [redacted] De kosten incl. porto zijn f 35.=
no 150 **Dan Gamber**, 1502 Caroline St, NW, Washington DC 20009-3908, USA

Einde lidmaatschap:

no 49 dhr. S. Hoekstra, Dokkum.
no 67 mevr. van der Werff, Arnhem.
no 122 dhr. E. Ronner, Leeuwarden (overl.)
no 129 dhr. P. Rensma, Dokkum.
NB 202 VVV-Dongeradeel, Dokkum.
NB 209 Zijlstra-stichting Drachten.

Noot:
Stuur uw adreswijzigingen e.d. altijd t.a.v. de redactie!

BIGAMIE?

Uit: Kopieboek van de uitgaande brieven van het gemeentebestuur van Ambt Hardenberg, beginnende met 7e november 1870 en eindigende den 21e december 1872.
Nr. Datum: Omschrijving: Adressering (gericht aan de Burgemeester van Dockum) 408 11-09-1871
Zekere persoon Adrianus Christianus Mulder, in uwe gemeente geboren op 28 december 1812, heeft zich alhier gevestigd en is voornemens naar ik geïnformeerd ben te huwen. Hij is kleermaker van beroep en heeft 8 jaren als soldaat gediend waarna hij een zwervend leven leidde. Er gaat een gerucht dat gezegde Mulder ten Uwent is gehuwd en gaarne zoude ik daarvan de zekerheid ontvangen. Ik neem derhalve de vrijheid te verzoeken dat in de tienjarige tafels der Burgerlijke Stand worde nagezien of het gerucht waarheid betreft om voor te komen dat er een dubbel huwelijk gesloten wordt. Als de 10-jarige tafels vanaf 1832 worden geraadpleegd kan de zaak tot waarheid gebragt worden.

(ingeleverd door H. Zijlstra)

VAN DER WERF(F) – DOKKUM (aanv. 4)

DAVID VAN DER WERFF

Van der Werf(f) na 1811.
Hector Feugen en zijn nageslacht.

Hector Feugen was een telg uit een roemrijk Fries geslacht, waarover in het Gen. Jierboekje van 1964 meer te vinden is. In dit geslacht komen veel militairen voor. Zo wordt genoemd Christiaen van Feugen, luitenant op 25 maart 1673, kapitein op 17 december 1690 en daarna wordt hij ritmeester.
Hector Feugen was op 14 mei 1762 in Leeuwarden geboren en gedoopt in de Jacobinerkerk door ds. W. Winterswijk op 20 mei van dat jaar. Op 4 november 1792 was hij in Leeuwarden getrouwd met Anna Gerkens.
Zijn beroep was kleermaker, maar patriot zijnde, wordt hij in 1795 benoemd tot Ontvanger der Stedelijke Belastingen in Dokkum. Daar wordt op 14 juni 1796 zijn oudste zoon, Michael Henricus Witbols Feugen, geboren.
Volgens S.E Wendelaar Bonga bestond er in de Franse tijd in het noorden van Friesland en Groningen een departement De Eems. Dit departement was in acht districten verdeeld, met Dokkum als hoofdplaats van het eerste district. Tot dit district behoorden de oude grietenijen Oost-Dongeradeel, Kollumerland, Achtkarspelen en Dantumadeel, met het eiland Schiermonnikoog.
In 1800 bestond er een Gewapende Burgerwacht in Friesland, voortgekomen uit de Patriottische Vrijkorpsen. Dokkum had ook zo'n Korps van Gewapende Burgerwachten. Het was een onderdeel van de Eerste Halve Brigade van de Eems, de 5e compagnie. Het Bataillon, waartoe deze compagnie behoorde, zetelde in Leeuwarden. Hoofdman in Dokkum, met de rang van kapitein, was Hector Feugen, commies bij de belastingen, aldus S.E. Wendelaar Bonga.
Hector Feugen heeft een actieve rol gespeeld in Dokkum bij het afslaan van de prinsgezinde boeren, die voor de Woudpoort stonden en de overgave van de stad eisten. Hector Feugen en zijn commandant van de artillerie, luitenant Van der Werf, gingen met een stuk geschut en een aantal schutters naar de Woudpoort en losten een aantal schoten waarvan één raak. Het resultaat was vijf doden en zeven zwaargewonden. Hiermee was de aanval op Dokkum afgeslagen.
In het jaarverslag 1979 van het streekmuseum 'Het Admiraliteitshuis', gevestigd te Dokkum, zijn twee artikelen opgeno-

men van de hand van J.K. Beetstra, destijds de voorzitter van het bestuur van het Admiraliteitsmuseum. Het eerste artikel luidt: "De Revolutie in 1795 te Dokkum" over de strijd tussen de patriotten en de prinsgezinden. Het tweede artikel kreeg de titel: "Het Kollumer Oproer". Daarin staat meer over Hector Feugen en is voorzien van een portret van Hector Feugen. Het origineel van dit portret is door familie van David van der Werff geschonken aan het Admiraliteitsmuseum. De patriottenvlag, gevonden op een zolder, hangt thans ingelijst in de hal van het stadhuis op de Zijl.
Over het Kollumer Oproer is al veel gepubliceerd. Zo heeft ons lid, Reinder Postma, in De Sneuper no. 38 er een artikel aan gewijd. In het boek "Kollumerland" van de hand van mr. A.J. Andreae, deel I, blz. 122 e.v., wordt uitvoerig over het Kollumer Oproer geschreven en de rol, die Hector Feugen en een zekere luitenant Van der Werf daarin spelen.
Mijn vraag is: *Wie kan mij meer vertellen over die Van der Werf?*

De Gewapende Burgerwacht in Dokkum.
Deze gewapende burgerwacht in Dokkum was voortgekomen uit de Dokkumer Schutterij, toen deze in 1797 gezuiverd was van prinsgezinden. Commandant van deze burgerwacht was Hector Feugen, ontvanger bij de Belastingen aldaar. Ene luitenant Van der Werf was bevelhebber van de artillerie.
In 1797 moesten alle mannelijke ingezetenen zich laten inschrijven voor die gewapende burgerwacht en daarvan zijn lijsten opgemaakt, die zich in het streekarchief bevinden. Op die lijsten zijn de namen vermeld van de mannen, hun leeftijd, of ze reeds bij de gewapende macht dienen en of ze al of niet geschikt zijn voor de militaire dienst, wellicht met het oog op het invoeren van een algemene dienstplicht.
Bij die namen komt ook de naam Van der Werf(f) voor:

		Geschikt	*Draagt Wapen*
Hidde J. van der Werff	73 jaar		?
Simon H. ,, ,, ,,	27 ,,	,,	?
Jacob Pijter ,, ,,	41 ,,	,,	neen
Doeke Y. ,, ,, ,,	36 ,,	,,	ja
Melis R. ,, ,, ,,	34 ,,	,,	,,
Jochum Alles ,, ,,	45 ,,	,,	,,
Jan Y. ,, ,, ,,	39 ,,	,,	,,
Durk Y. ,, ,, ,,	35 ,,	,,	,,
Hendrik Y.,, ,, ,,	40 ,,	,,	neen
Jochum Yzaak ,, ,,	30 ,,	,,	ja

In 1811 werd Hector Feugen burger van Dokkum, maar daarna kwam spoedig een einde aan de Franse bezetting en aan de macht van de patriotten. Hoe de omwenteling in Dokkum plaats vond, vertelt de griffier van het Vredesgerecht, A. van Slooten, volgens de Leeuwarder Courant van zaterdag 27 augustus 1932:
Het was op Zondagmiddag, 14 November 1813, dat wij hier het onuitsprekelijke genoegen hadden een aantal vluchtende douanes van de kust te zien aankomen. Evenzo verschenen de ambtenaren waaronder de Ontvanger der Registratie en een Fransman. Door de vluchtenden werden schepen gehuurd om van hieruit naar Leeuwarden te trekken. Boven de bruggen werden de vluchtelingen door het volk met stenen gebombardeerd.
De gehele Maandagmorgen was het roerig en woelig langs Dokkums straten. Om half twaalf kwamen een aantal gendarmes uit Groningen, die de onderprefect en zijn ambtenaren begeleiden, alsmede een compagnie Zwitsers. De Hoge Heren vergaderden in de Posthoorn en haalden uit voorzorg de deurknoppen uit de deuren.
De volgende Zaterdag verspreidde zich het gerucht, dat in een herberg aan de Oostzijde van de Halvemaanspoort zich een onderofficier met vier Kozakken bevonden, die op weg waren van Groningen naar Leeuwarden. Men beduidde de Kozakken met gebaren dat ze plechtstatig door Dokkum zouden worden geleid. De menigte zong daarbij uit volle borst het sinds lang niet gehoorde Wilhelmus, aldus de heer A. van Slooten.
Woensdag 8 December 1813 liep weer geheel Dokkum uit om de Nationale Gardes te zien, die van Leeuwarden naar Delfzijl trokken, dat nog door de Fransen was bezet. De tien Dokkumers, die zich hierbij bevonden, waren: Pieter Jeltema, Andries R. van der Veen, Evert Klazes Westerbaan, Lucas Itsma, Gerardus Hendericus Hilboeza, Pieter Christiaan Pleeger, Jan Hendrik Reits, H. Geerts Jonninga, Feitze Durks van der Werf en Johannes Ronner.
Gedurende de gehele maand December bleef het in Dokkum onrustig. De ongeregeldheden vloeiden voort uit de oude twisten tussen Patriotten en Prinsgezinden. Maar het nieuwe jaar 1814 bracht tenslotte weer rust in de gemoederen.
Aldus de Leeuwarder Courant van zaterdag 27 augustus 1932.

Vele Patriotten vluchtten naar Frankrijk, o.a. de maire, Fetze de Vries Feyens. Hoe het Hector Feugen is vergaan, is mij niet bekend. Wel dat hij zeer spoedig na de omwenteling, op 6 juni 1815, in Dokkum is overleden. Hij bleef ook na de omwenteling Ontvanger der Belastingen.

VAN DER WERF(F) – DOKKUM (aanv. 5)

DAVID VAN DER WERFF

Van der Werf(f) na 1811.
Het nageslacht van Hector Feugen.
Hector Feugen had vijf kinderen:

1. Michael Henricus Witbols Feugen
2. Nicolaas Feugen
3. Gerke Feugen
4. Janke Feugen
5. Christiaan Willem Feugen

1. Michael Henricus Witbols Feugen was op 14 juni 1796 in Dokkum geboren. In 1813 werd hij ingeloot voor de militaire dienst en werd ingedeeld als fourier bij het 2e Bataillon, 3e Compagnies Elite, die bestemd waren voor Nederlands Oost-Indië en die in Haarlem waren gelegerd voor hun opleiding.
Hij vertrok in dat jaar naar de Oost en bleef daar na zijn diensttijd. Hij bracht het tot Secretaris van de Algemene Rekenkamer te Batavia.
In 1820 trouwde hij in Batavia met Catherina Rosinne Braune, die in 1793 in Japara was geboren. Zij schonk hem twee zonen en overleed op 20 juli 1845 in Batavia. Na haar dood vertrok hij naar Nederland omstreeks 1848.
Op 14 februari 1850 hertrouwt Michael Henricus Witbols Feugen in Dokkum met Lolkje van der Werff, op 3 november 1819 in Dokkum geboren als dochter van Izaäk Hendriks van der Werff, commies bij de Ontvanger der Registratie te Dokkum, en Jantje Jans Cousin. Izaäk Hendriks van der Werff, de vader van Lolkje van der Werff, was in Dokkum op 28 oktober 1797 geboren en aldaar op 10 september 1880 overleden.
Na zijn begin als klerk bij de Ontvanger der Registratie werd hij aangesteld als deurwaarder. Kreeg de bijnaam "Ieke Piekien 'duvelse' deurwaarder". Hij stamt uit de familie van Jochem Isaäcks en Hendrik Isaäcs, de bekende scheepstimmerlieden in Dokkum, een geslacht dat vele zilversmeden en brouwers voortbracht.
Zoals bekend stamde wijlen ons lid, Jan van der Werff, handelaar in koffie en thee en in 1991 overleden, ook uit deze familie. Zie ook De Sneuper no. 33 bladzijde 71 en de overige publicaties inzake deze familie Van der Werff in no. 30 e.v.
Lolkje was 24 jaar jonger dan haar echtgenoot. Het is mogelijk dat beide ouders bekenden van elkaar waren. Hector

Feugen was namelijk Ontvanger van de Registratie in Dokkum en Isaäc Hendriks van der Werff, geboren in Dokkum op 28 oktober 1797, was daar in die tijd begonnen als klerk. Het echtpaar kreeg drie kinderen.
In mijn kamer hangt een ets van Lolkje van der Werff, mij geschonken door Henk Witbols Feugen, die afstamt van de kinderen uit het eerste huwelijk van Michael Henricus Witbols Feugen en Catharina Rosinne Braune. Henk Witbols Feugen, geboren 16 juni 1924 in Bandoeng, is overleden in Klundert op 2 april 1992. Hij was gehuwd met Mies van Royen.
Lolkje vertrok na het overlijden van haar man op 18 juni 1860 in Dokkum naar Den Haag, waar zij op 9 maart 1887 overleed.

2. Nicolaas Feugen. Na Michael werd Nicolaas op 13 september 1798 in Dokkum geboren. Hij vertrok als militair na 1815 naar Nederlands Oost-Indië en overleed daar op 24 juni 1831 in Batavia. Hij bleef ongehuwd.

3. Gerke Feugen werd op 16 maart 1802 in Dokkum geboren en trouwde aldaar met Aukje Pieters Kiviet, die in 1797 op Schiermonnikoog geboren was. Zijn beroep was laarzen- en schoenmaker. Gerke overleed in Dokkum op 27 augustus 1867 en Aukje op 1 januari 1866 aldaar. Zij kregen vijf kinderen. Van deze vijf kinderen waren er twee met een Van der Werff getrouwd. Daarom gaan we daar verder op in.
Deze vijf kinderen waren allen in Dokkum geboren.

1. Anna Catharina Feugen. Geboren op 24 oktober 1829.
2. Pieter Nicolaas Feugen. Geboren op 17 februari 1832; overleden 16 november 1867 aldaar.
3. Rijntje Feugen. Geboren 8 oktober 1834; overleden 11 april 1855 aldaar.
4. Machiel Hendricus Witbols Feugen. Machiel Hendricus Witbols Feugen werd op 10 augustus 1837 in Dokkum geboren. Zijn beroep was schoenmaker.
   Op 1 maart 1863 trouwde hij in Dokkum met Grietje van der Werff, dochter van Auke Jans van der Werff, timmerman, en Naane Vrij, overleden.
   Grietje Aukes van der Werff was op 9 mei 1840 in Dokkum geboren. Zij en haar zuster, Baukje Aukes, waren de twee dochters van Auke Jans van der Werff, op 10 augustus 1812 in Dokkum geboren, van beroep timmerman, schutter in dienst bij de afdeling Mobiele Friese Schutterij.
   Auke Jans was een zoon van Jan Jochems van der Werff, timmerman, en Grietje Aukes Faber, beiden uit Dokkum.

Op 26 mei 1839 was hij in Dokkum getrouwd met Naane Vrij, in december 1814 aldaar geboren en voor 1863 overleden.
Op 12 mei 1850 hertrouwt Auke Jans met Sjeuke Jans van der Meer, die in 1811 in Aalzum was geboren en kort na haar huwelijk op 4 oktober 1853 in Dokkum overleed. Zij kreeg twee kinderen.
Auke Jans trouwde ten derde male en wel op 11 mei 1856 in Dokkum met Uilkje Pieters Schellingwou. Zij kreeg één dochter.

5. Jantje Feugen, het jongste kind van Gerke Feugen en Aukje Pieters Kiviet, was op 24 september 1840 in Dokkum geboren. Op 7 mei 1868 trouwde zij met Johannes Jans van der Werff, die 17 september 1839 in Dokkum was geboren als zoon van Jan Johannes van der Werff, kleermaker, en Magdalena Matthijs.
Jan Johannes was op 11 december 1813 in Dokkum geboren als zoon van Johannes Doekes van der Werf en Barber van Dijk.
Jantje Feugen en Johannes Jans van der Werff kregen één kind, Magdalena Johannes van der Werff. Zij werd op 22 september 1871 in Dokkum geboren en bleef ongehuwd. Zij was in Dokkum bekend als Lena de Breister, aangezien zij voor vele Dokkumers wolllen sokken breide. Zij woonde op de Hogepol in de huisjes van de Hervormde Diaconie. Zij overleed op 15 februari 1952 en werd begraven op het kerkhof aan het Damwoudster Reedje.

4. Janke Feugen.

5. Christiaan Willem. De jongste zoon van Hector Feugen en Anna Gerkens werd op 21 maart 1805 in Dokkum geboren. Aangezien zijn moeder op 28 april 1808 en zijn vader op 6 juni 1815 beiden in Dokkum waren overleden, werd hij samen met zijn broer, Gerke, in het weeshuis van Dokkum opgevoed.
Op 18-jarige leeftijd meldde hij zich vrijwillig aan voor de militaire dienst, maar hoewel hij werd goedgekeurd, werd hij wegens broederdienst niet opgeroepen. Zijn beroep was kleermaker. Op 29 november 1835 trouwde hij in Dokkum met Antje Koops van der Velde, die op 12 mei 1803 in Rottevalle was geboren. Zij was een dochter van Koop Roelfs van der Velde van Rottevalle en Trijntje Geerts van der Lei van het Witveen. Zowel Christiaan Willem als Antje waren Doopsgezind.
Christiaan Willem Feugen werd koster van de Verenigde Christelijke Gemeente en woonde in het kostershuis naast de kerk aan de Legeweg in Dokkum.

Naast zijn beroep als kleermaker en zijn werkzaamheden als koster was hij tevens leedaanzegger. Een leedaanzegger ging na een overlijden langs de deuren en vertelde dan wie er was overleden, de leeftijd en wanneer de begrafenis plaats zou hebben. Hij verzorgde ook begrafenissen. Zo bezat Christiaan Willem Feugen een prachtig uitgeruste lijkwagen, voorzien van kaarslantaarns, die door een paard werd getrokken, gehuld in een groot zwart rouwkleed.
Christiaan Willem Feugen en Antje Koops van der Velde kregen zes kinderen, die allen in Dokkum werden geboren:

1. Hector Machiel, geboren 14 januari 1837; overleden te Oostermeer op 1 januari 1870.
2. Trijntje, geboren 26 november 1838; overleden te Franeker op 1 mei 1873.
3. Anna, geboren 3 december 1841; overleden te Dokkum op 26 mei 1903.
4. Jacobus Nicolaas, geboren 28 april 1844; overleden te Dokkum op 17 september 1844.
5. Jacobus Nicolaas, geboren 29 augustus 1845; overleden te Dokkum op 27 januari 1909
6. Henrica Gertruida, geboren 13 juni 1848; overleden te Dokkum op 30 juli 1937.

VAN DER WERF(F) – DOKKUM

Van der Werf(f) na 1811.
Het nageslacht van Lieuwe Fransen van der Werf(f).
Hiervoor is reeds een begin gemaakt met de beschrijving van het nageslacht van Lieuwe Fransen van der Werf(f), zoon van Frans Fransen van der Werf en Baukjen Pieters Bos.
Op 25 mei 1823 trouwt hij in Dokkum met Jietske Aukes Morrema, Lieuwe en Jietske. Zij krijgen 8 kinderen.
Het oudste kind, een zoon, Auke Lieuwes van der Werff, die op 20 april 1824 in Dokkum was geboren, trouwt op 17 mei 1846 met Rinske van Nuis.
Rinske was op 28 december 1821 in Dokkum geboren. Zij was een dochter van Pier Willems van Nuis en Grietje Doedes Smid, Auke en Rinske. Zij krijgen 6 kinderen.

1. Jietske Aukes van der Werff
2. Pier Aukes van der Werff
3. Grietje Aukes van der Werff
4. Maria Aukes van der Werff
5. Joukje Aukes van der Werff
6. Frans Aukes van der Werff

Rinske van Nuis overlijdt op 29 september 1880 in Dokkum.

Op 11 mei 1882 hertrouwt Auke Lieuwes in Metslawier met Taetske Wiersma, dochter van Jan Laas Wiersma en Froukje Siemens Kleistra. Zij was op 17 september 1846 in Metslawier geboren. Het beroep van Auke was koopman en winkelier. Zij krijgen 2 kinderen.

1. Froukje Aukes van der Werff
2. Lieuwe Aukes van der Werff

Het tweede kind van Lieuwe Fransen van der Werf(f) en Jietske Aukes Morrema was een dochter, Baukje Lieuwes van der Werff, die in Dokkum op 29 juni 1826 werd geboren. Haar beroep was naaivrouw. Zij trouwde 19 mei 1850 in Dokkum met Christiaan Jans Heikamp, van beroep hovenier in Dokkum. Hij was een zoon van Jan Hendriks Heikamp, ook hovenier te Dokkum en Antje Jans de Haan en werd op 24 mei 1828 in Bergum geboren.
Baukje en Christiaan kregen 8 kinderen.

1. Johanna
2. Pieter
3. Jan
4. Lieuwe
5. Antje
6. Andries
7. Jietske
8. Lieuwe

Baukje van der Werff overleed op 15 maart 1907 en Christiaan Heikamp op 27 januari 1890 in Dokkum (Oostrum).

Het derde kind van Lieuwe Fransen van der Werf(f) en Jietske Aukes Morrema was weer een zoon, die de naam Frans kreeg en die op 10 februari 1829 in Dokkum werd geboren.
Hij werd timmerman.
Op 15 december 1861 trouwde hij in Dokkum met Maria Brants Boekhout, die op 5 juni 1830 in Dokkum werd geboren. Zij was een dochter van Brant Paulus Boekhout, kleermaker te Dokkum, en Sibbeltje Andries van der Mei.
Zij krijgen een dochter, Sibbeltje, die op 22 september 1862 in Dokkum werd geboren en daar op 27 oktober 1917 overleed. Zij woonde Hogepol C 202.
Frans overleed in Dokkum op 17 april 1863, nog maar 34 jaar oud en Maria op 25 maart 1905 in Dokkum.
Zij woonden in wijk D in Dokkum no. 46.

Het vierde kind van Lieuwe Fransen van der Werf(f) en Jietske Aukes Morrema kreeg de naam Maria. Zij werd op 18 september 1831 in Dokkum geboren.
Zij werd dienstbode in Leeuwarden.

Daar trouwde zij op 21 mei 1857 met Dirk Smit, van beroep koopman, die op 24 mei 1829 in Leeuwarden was geboren. Hij was een zoon van Wieger Smit en Sanneke Ploegsma. Maria overleed in Marssum op 21 september 1911 en Dirk Smit op 26 december 1902 in Leeuwarden. Zij kregen 7 kinderen.

1. Lieuwe
2. Sanneke
3. Frans
4. Doetje
5. Jitske
6. Maria
7. Trijntje

Het vijfde kind van Lieuwe Fransen van der Werf(f) en Jietske Akkes Morrema kreeg de naam Trijntje. Zij werd op 25 december 1833 in Dokkum geboren. Op 25 mei 1856 trouwde zij in Dokkum met Sybren van Rijs, van beroep goud- en zilverknecht in Dokkum, die daar op 20 juni 1825 was geboren. Hij was een zoon van Rinse Sybrens van Rijs en Tjietske Meinderts. Zij kregen 6 kinderen.

1. Lieuwe
2. Rinse
3. Jietske
4. Lieuwe
5. Jacoba Elisabeth
6. Sybren

Trijntje overleed op 29 december 1914 in Utrecht en Sybren aldaar op 10 juli 1915.

Het zesde kind van Lieuwe Fransen van der Werf(f) en Jietske Aukes Morrema was weer een zoon. Hij werd op 10 augustus 1836 in Dokkum geboren en kreeg de naam Minne. Het beroep van Minne van der Werff was voerman. Op 27 april 1865 trouwde hij met Geesje Durks Heeringa, dochter van Durk Heeringa en Elisabeth Kroese. Zij was op 26 april 1842 in Dokkum geboren. Zij kregen 4 kinderen.

1. Elisabeth
2. Jietske
3. Dirkje
4. Nanne

Minne overleed in 1915 in Soest en Geesje op 17 maart 1877 in Dokkum.

Het zevende kind van Lieuwe Fransen van der Werf(f) en Jietske Aukes Morrema werd Rinske genoemd. Rinske werd op 5 september 1838 in Dokkum geboren.

Op 17 mei 1865 trouwde zij in Dokkum met Thomas Smit, koopman te Leeuwarden. Thomas Smit, een zoon van Wieger Thomas Smit, mattenmaker te Leeuwarden en Sanneke Ploegsma, werd 7 september 1834 in Leeuwarden geboren. Zij vestigden zich in Leeuwarden, waar 8 kinderen werden geboren.

1. Sanneke
2. Lieuwe
3. Wieger
4. Jetske
5. Renske
6. Renske
7. Thomas
8. Thomas

Rinske van der Werff overleed in Den Haag op 10 juli 1917 en Thomas Smit op 19 april aldaar in hetzelfde jaar.
Het jongste kind van Lieuwe Fransen van der Werf(f) en Jietske Aukes Morrema kreeg de naam Pieter. Pieter werd geboren op 5 maart 1842 en werd maar maar vijf jaar oud. Hij stierf ook in Dokkum op 13 september 1847.

Al deze gegevens inzake de nakomelingen van Lieuwe Fransen van der Werf(f) en Jietske Aukes Morrema zijn mij verstrekt door wijlen mevr. ds. Noordhuis-van 't Land en mevr. H. Tiesma-van der Werff te Oegstgeest. Hiervoor mijn dank!

VRAGEN

Gerrit Zweers: <[redacted]>
Wie zijn de ouders van Dettje Jans de Vries? Zij is geb. Hantumhuizen 14-6-1809, ged. Hantumhuizen 23-7-1809, ovl. Wierum 26-10-1885. Zij is de derde vrouw van Pieter Sapes de Vries. Deze is geb. Wierum 28-11-1797 (aangifte 29-11?), ged. Wierum 21-1-1798, ovl. Wierum 10-7-1880. Hij is een neef (tantezegger) van Jeltje Pieters (d.v. Pieter Sapes de Vries en Aaltje Jacobs de Vries), geb. Wierum 5-2-1765, ovl. Wierum 20-8-1813, gehuwd Wierum 19-6-1785 met Hoite Atzes, zee-visser. Al hun kinderen dragen als achternaam de naam Prins (de eerste zoon heet Atze Hoites Prins). Hoite Atzes is een achterkleinzoon van Jan Gerrits Krab (de voorvader van de Oostzeevissers Krab/Crab), geb. ca. 1646, gedoopt (Remon-strants) 12-5-1768. Is hij geboren en gedoopt te Wierum?
Gerrit Zweers:
Sijbrand Ruurds de Swart huwt 24-5-1816 Oostdongeradeel (Marie Anjum) met Afke Pieters de Vries. Wie was Sijbrand Ruurds de Swart?

FAMILIE DE BOER VAN LIOESSENS

Kees de Boer

Zes jaar stamboomonderzoek, voor een groot deel uitgevoerd in het streekarchief te Dokkum, is afgerond, met als resultaat een familieboek. Een boek met genealogische gegevens, maar ook vol met verhalen. Niet alleen het 'sneupen' in tal van archiefstukken, maar ook zeer veel gesprekken met (verre) familieleden hebben geleid tot een compleet overzicht van het geslacht De Boer, een geslacht dat rond 1670 in het dorp Lioessens begon. Voor het zoeken naar een aantal historische gegevens werd de helpende hand geboden door collega-sneuper Doede Douma te Metslawier. De door Doede (mede) onderzochte en in 'De Sneuper' gepubliceerde gegevens over Folkert Siebes de Boer (1785-1840), molenaar te Lioessens, de door hem geïnventariseerde grafstenen in hervormde kerk van Lioessens en de inventarisaties van zathes in Lioessens en omgeving, waren voor mij uiterst waardevolle bronnen voor mijn familieboek. Maar ook wil ik hem bedanken voor enkele andere opgespoorde genealogische gegevens en het samen met hem kunnen vinden van de uiterst curieuze akte van naamsaanneming van de stamvader van de familie de Boer, Siebe Kornelis (1747-1817). Deze akte (van 13 december 1811) stond op naam van Siebe Kornelis Boersma en was door Siebe Kornelis aanvankelijk ook als zodanig ondertekend. Om onduidelijke reden had deze stamvader zich echter bedacht en werd op de akte zelf en in de handtekening eronder in de naam **Boersma** het **sma** doorgestreept en werd er **de** voor gezet, zodat er **de Boer** kwam te staan. Siebe Kornelis moet dit al vrij snel hebben veranderd, want een half jaar later ondertekende hij een andere akte (waarbij hij optrad als curator) al (zonder correctie) met Siebe Kornelis de Boer. Van deze eigenzinnige stamvader heb ik het complete nageslacht uitgezocht, een nageslacht De Boer en niet Boersma dus. Het 'neiteam' van Siebe Kornelis de Boer staat sinds 26 november 2000 ook op internet (http://members.home.nl/kees.de.boer) in de vorm van een parenteel (waarbij van de vrouwelijke De Boer's alleen de kinderen en partners van die kinderen worden vermeld). Ook staat mijn kwartierstaat op deze site op internet. Voor aanvullingen en verbeteringen in zowel parenteel als kwartierstaat houdt ik me aanbevolen.
Hier wil ik enkele korte, voor de lezers van 'De Sneuper' mogelijk interessante delen uit het stamboomonderzoek noemen.

De vader van Siebe Kornelis de Boer, stamvader van de familie de Boer, was Kornelis Folkerts (ca. 1709-1759), huisman (boer) te Lioessens. Deze Kornelis Folkerts moet in het dorp een vooraanstaand persoon zijn geweest. Zo was hij rond 1750 dorpsafgevaardigde voor de grietenij Oost-dongeradeel. En in die hoedanigheid was hij o.a. betrokken bij het spraakmakende belastingoproer in de Dongeradelen in die tijd. Het boek "Reboelje yn de Dongeradielen 1749" van D. P. Keiser (1980) vertelt daar van alles over. Kornelis Folkerts woonde o.a. op de boerderij Ysalda Zathe aan de Dyksterwei direct ten noorden van Lioessens.
Kornelis Folkerts, die in 1732 te Anjum trouwde met Dieuwke Siebes, moet een eigenzinnig, maar oprecht man zijn geweest (een echte Fries dus). En die eigenschappen heeft hij waarschijnlijk doorgegeven aan zijn complete nageslacht. Dat begon al bij de eerstvolgende generatie. Kornelis en Dieuwke kregen (zeker) zes kinderen, waarvan drie zonen met nageslacht. Deze zonen: Folkert Kornelis (1745), Siebe Kornelis (1747) en Douwe Kornelis (1750), namen alle drie een verschillende achternaam aan. Zoon Folkert was net als zijn vader boer en trouwde met Trijntje Sakes Botma, telg uit het voorname boerengeslacht Botma, dat landerijen had te Morra, Lioessens en verre omgeving. En wat deed deze Folkert Kornelis, hij nam de achternaam van zijn vrouw aan, Botma dus. Gevolg daarvan was o.a. dat hij als enige in de hele familie een familiewapen ging dragen, een wapen afgeleid van het wapen van de Botma's. Dit wapen hangt nog steeds in de hervormde kerk te Lioessens en is voorzien van de initialen FK (Folkert Kornelis) en TB (Trijntje Botma). De jongste van de drie zonen van Kornelis Folkerts, Douwe, was ook boer. Hij trouwde met Hiltje Uilkes en ging op de grote boerderij Dijkstra Zathe wonen, vlak achter de Waddenzeedijk. En wat deed deze Douwe Kornelis, hij nam als achternaam aan de naam van de boerderij, waar hij op boerde, en heette dus voortaan Douwe Kornelis Dijkstra.
En tenslotte de middelste van de drie broers, Siebe, stamvader van de familie de Boer. Siebe Kornelis trouwde met Sibbeltje Rimmerens en had als beroepen koopman, huisman, maar vooral winkelier, te Lioessens. Vreemd dat juist hij, de enige van de drie broers met als hoofdberoep niet boer maar winkelier in 1811 de achternaam de Boer aannam (wat eerst heel even Boersma was).
Het door alle drie broers gebruiken van een andere achternaam geeft wel aan dat we hier te maken hadden met drie eigenzinnige voorouders. Dankzij deze eigenzinnigheid lopen er nu waarschijnlijk over de hele wereld Botma's, Dijkstra's

en De Boer's rond, die allemaal afstammen van één en dezelfde Kornelis Folkerts, boer te Lioessens. Na Siebe Kornelis de Boer (1747-1817) vonden nog tal van curieuze en bijzondere gebeurtenissen plaats, waarvan ik kort enkele wil noemen.

Siebe Kornelis en zijn vrouw Sibbeltje Rimmerens kregen zes kinderen, waarvan drie zonen met nakomelingen: Hendrik (1774-1831), Folkert (1785-1840) en Kornelis (1790-1824). Het nageslacht van Hendrik Siebes de Boer vormt de Hendrik-tak van de familie, Folkert Siebes de Boer zorgde voor de grootste familietak, de Folkert-tak en de jongste van het stel, Kornelis Siebes de Boer, was het begin van de Kornelis-tak.
De oudste, Hendrik Siebes de Boer was boer te Lioessens, trouwde twee keer en kreeg acht kinderen. Alleen via zijn jongste zoon, Folkert Hendriks de Boer (1828-1898), kwam er nageslacht tot de huidige generaties toe. En bijzonder is, dat dit nageslacht nauw verbonden is met het eiland Schiermonnikoog èn met het grootste hotel op het eiland, Hotel van der Werff, voorheen Hotel de Boer. Namelijk, een jaar nadat Hendrik Siebes de Boer in 1831 overleed, verhuisde zijn weduwe Renske Folkert de Boer-Zijlstra, die toen niet onbemiddeld moet zijn geweest, samen met haar enig overgebleven kind, de toen pas vierjarige Folkert, naar Schiermonnikoog. Daar kocht ze het voormalige raad- en rechthuis en begon daarin een logement. Toen de kleine Folkert volwassen was geworden, nam hij het logement over van zijn moeder en noemde het (vanaf ca. 1850) Hotel de Boer. Veel later, rond 1900, nam zijn oudste zoon Hendrik Folkerts de Boer (1860-1945) het hotel over. Uit die tijd dateren nog vele oude ansichtkaarten met het Hotel de Boer er op en advertenties in kranten, waaruit bleek dat het hotel al bekend was tot ver buiten Friesland. Omdat hij het werk als hotelbaas niet meer zag zitten, verkocht Hendrik Folkerts de Boer in 1914 het hotel aan de dorpsveldwachter, Sake van der Werff, die het rond 1918 zijn eigen naam gaf. Deze naam is tot de dag van vandaag gebleven.
Omdat vele familieleden van de Hendrik-tak oftewel Schiermonnikoog-tak zeeman waren, is de familiegeschiedenis van deze tak van de familie doordrenkt met prachtige zeemansverhalen.

De tweede zoon met nakomelingen van stamvader Siebe was Folkert Siebes de Boer (1785-1840). Hij trouwde met Neeltje Justus Crans, dochter van Justus Klases Crans, hervormd predikant in Lioessens en Morra. Dit is de Folkert, die door

Doede Douma en Reinder Tolsma in 'De Sneuper' werd beschreven als de molenaar van Lioessens, de láatste molenaar zelfs in het dorp. Uit deze Folkert Siebes de Boer en zijn vrouw Neeltje Justus Crans is een grote schare nakomelingen voortgekomen, uitgezwermd over heel Friesland en ver daarbuiten. En de schrijver van dit stukje is daar één van.
Tenslotte de jongste zoon van stamvader Siebe. Dat was Kornelis Siebes de Boer (1790-1824). Hij trouwde met de uit Leeuwarden afkomstige Iebeltje Rintjes Posthumus, en was de eerste van de familie die het geboortedorp Lioessens definitief verliet. Hij werd kommies bij de directe belastingen in Dokkum. Voor de nazaten van Kornelis Siebes de Boer werd zodoende Dokkum de bakermat.

Doede Douma zei me: genealogisch onderzoek houdt nooit op. Dat is waar. Ook al heb ik mijn onderzoek nu afgerond en neergelegd in een boek, je bent er aan verslaafd geraakt, dus je gaat er mee door. Om te kijken of er toch nog iets te vinden is, bijvoorbeeld over het allereerste begin van de familiegeschiedenis en om bijvoorbeeld de familie van mijn vrouw (de familie Noorderwerf, waarvan de oorsprong in Woudsend, ZW-Friesland ligt) uit te zoeken.
Ik zal dus zeker ook weer in het streekarchief in Dokkum komen. En met veel genoegen. Want het moet gezegd worden, ik heb de afgelopen jaren heel wat archieven in Friesland en ver daarbuiten bezocht, maar nèrgens was ik met meer plezier dan in het Dokkumer archief boven de brandweerkazerne, met de zeer gastvrije en behulpzame mannen van dit archief (en altijd met koffie en koek!) en met aan het hoofd de heer Medema, die me heeft geholpen de Schiermonnikoger-tak van de familie de Boer (mèt hotel) te ontdekken. Geweldig.
Mijn familieboek, waar alles in staat beschreven, heet "Geschiedenis van de familie de Boer", stamboom van een geslacht dat begon in Lioessens. Het boek bevindt zich ook in de bibliotheek van het streekarchief in Dokkum. Dus belangstellenden kunnen daar terecht. En ze krijgen er vast koffie met een stuk koek bij.

VRAGEN

Jacqueline Tulleners <[redacted]>
Ik ben op zoek naar Frans(ciscus) Tulleners. Hij moet geboren zijn ca. 1752 te Dockum. Zijn ouders zijn Pieter(s)en Maria Catharina Tulleners. alle informatie is welkom en alvast mijn hartelijke dank.

OANFOLLINGEN KERTIERSTEAT RUYSCH

J. MEEMS

1.028 Egbert van Groenenberch Jansz. Berne 1380 (broeder van de snijders). Yn'e ried fan Utert 1405, 1407, 1411, 13, 15, 17, 29. Stoarn 1445. Begroeven yn'e Buurkerk.
2.056 Jan Groenenberch.
4.100 Hendrik Trinden.
8.698 Hobbe Gerbranda.
8.699 Katharina Wyaarda.
17.316 Bocke Doedinga. Haadling Snits en Easterein.
17.317 Reynke Donia.
17.318 Fekke Sickinga. Heareboer yn Goaiïngea.
17.319 Lamkje Roorda.
262.144 Floris I. Berne ± 1050.
Floris I, dy't ûnder it regear fan Durk V en Floris II libbe, waard yn 1082 ûnder de eallju fan Hollân rekkene.
1.089.542 Giselber Salm.
549.470.720 Greve Arnulf (988-993). Yn 975 al neamd yn oarkonden werby hy tegearre mei syn heit neamd wurdt by in oantal skinkingen oan de Sint Pitersabdij te Gent. Yn 980 troud.
549.470.721 Zintgarde fan Zutenburg. As tsjûge oanwêzich de Dútske keizer Otto II. Greve Arnulf hie ek besittings yn Flaanderen. Fia syn mem stamde hy ôf fan de Karolingen.
1.098.941.440 Dirk II (939-988). Yn 938 ferlove mei Hildegard.
1.098.941.441 Hildegard fan Flaanderen.
1.098.941.442 Siegfied fan Zutenburg.
1.098.941.443 Hedwig.
1.098.941.480 Dirk I. Op 15-6-922 krige Dirk I de tsjerke fan Egmond mei alle besittings dy't dêr byhearden fan de Westfrankische kening Karel de Ienfâldige as beleaning foar de steun tsjin de opstannelingen.
1.098.941.480 Geva (Vermandois?).

2.197.882.882 Arnulf I fan Flaanderen. Berne 885/890. Nei de dea fan syn heit greve fan Flaanderen, hear fan Bologne en ferovere it greveskip fan Donthieu. Stoarn 964/65 Sint Piter, Gent.
2.197.882.883 Adele fan Vermandois. Berne 910/915. Stoarn 958/960.
2.197.882.884 Kunigunde.
2.197.882.885 Wicheric. Paltsgreve. Stoarn foar 920.
2.197.882.960 Gerulf. Der wurdt oannaam dat greve Gerulf en syn neikommelingen fan de Fryske keningen ôfstamme. Kening Radboud wie syn pakesizzer. Tagelyk is hy de stamheit fan it Hollânske grevehûs.
2.197.882.964 Baudewyn II fan Flaanderen. Berne 863/65. Stoarn 10-9-918. Grûnbesit en rjochten yn de hiele streek tusken Schelde en Artois, en jildt dêrmei as de grûnlizzer fan Flaanderen. Troud 884.
2.197.882.965 Aelfthryth (Elftrud) fan Wessex. Stoarn 7-6-929. Begr. te Gent (Sint Piter).
4.395.765.786 Irmintrud.
4.395.765.928 Baudewyn I. Greve fan Flaanderen, Waas en Gent.
4.395.765.929 Judith fan West-Francië. Berne ± 844. Kroane ta keninginne nei oanlieding fan har 1ste houlik mei kening Aethelwulf fan Wessex. Sy liet har skake troch Baudewyn I.
4.395.765.930 Alfred de Grutte. Kening fan Wessex (Ingelân).
4.395.765.931 Ealswyth N.
8.791.531.536 Lodewyk de Stotteraar (846-879).
8.791.531.537 Adelheid.
8.791.531.856 Karel de Keale. Berne yn Frankfort a.d. Main 13-6-823. Hartoch fan Maine en Aquitanië. Troud 13-12-842.
8.791.531.857 Ermentrudis fan Orleans. Stoarn 6-10-869.
17.583.063.712 Lodewyk I de Fromme. Berne aug. 778 te Chasseneuil.
17.583.063.713 Irmengard. 2e houlik Judith Welff.
17.583.063.714 Greve Odo fan Orleans.
35.166.127.424 Karel de Grutte.
35.166.127.425 Hildegard.

Sjoch ek: De Sneuper, nrs. 34,35,36,37,38,39,40,50,53,56.

VRAGEN

Martin de Groot: <[redacted]>
Wie kan mij iets vertellen omtrent de ouders van Yenskje Jilles Terpstra geboren op 26-0-1812 Dokkum en overleden op 02-07-1866 Dokkum. Zij was gehuwd met Oene Pieters Witteveen schippersknecht op 23-02-1834 Dokkum.

DE GENEESKUNDIGE SITUATIE IN DOKKUM van de 16e tot de 20e eeuw. (deel 4)

L. Meerema

EPIDEMIEËN.

Eén van de gevaarlijkste, accute infectieziekten die in vroeger tijd veel slachtoffers maakte, waren de **POKKEN.**
Pas sedert de ontdekking van de inenting met zg. koepokstof door Jenner in 1796, zijn de pokken in veel landen verdwenen.
In de loop van de 18de eeuw begon men in Nederland met inentingen in Amsterdam en Groningen.
Er kwam echter veel verzet, m.n. uit godsdienstige kringen. Men redeneerde: een arts mag alleen een ziek mens gezond maken en het is God verzoeken een gezond mens ziek te maken.

De Commissie van Geneeskundig onderzoek en Toeverzicht drong aan op voorlichting door de plaatselijke artsen.
Ook moest het aantal vaccinaties per maand worden gemeld.
In Dokkum zijn de namen bekend van de verschillende artsen die de inentingen uitvoerden.
Vanaf 1835-1922 moesten kinderen zijn ingeënt om op school te worden toegelaten. Een 'pokkenbriefje 'was verplicht.

De ondergeteekende 1) Ad Doeta gevestigd te 2) Dokkum,
verklaart de koepokinenting verrigt te hebben aan 3) Nicolaas Reikard
geboren den 4) 15 feb. 1870, wonende te 5) Dokkum,
en zich persoonlijk overtuigd te hebben, dat zich daarna 6) twee koepokken hebben ontwikkeld, die een zoodanig beloop hebben gehad, dat zij voorbehoeding tegen de kinderpokken zooveel mogelijk waarborgen.
(Dagteekening) 15 October 18 01
(Handteekening van den genees- of heelkundige)
Dr Aldeboer.
In te vullen:
1) den titel van den genees- of heelkundige.
2) den naam der gemeente, waar de genees- of heelkundige gevestigd is.
3) den naam en de voornamen van den ingeënten persoon.
4) den geboortedatum van den ingeënten persoon.
5) den naam der gemeente, waar de ingeënte persoon woont.
6) het getal koepokken, die een geregeld beloop hebben gehad, of, zoo de inenting zonder voldoend gevolg bleef, het woord geene, in welk geval de woorden, die eene zoodanig beloop hebben gehad, tot en met waarborgen, moeten doorgehaald worden.

Plaatje 5.

Op 21 oktober 1836 wordt in de stad Dokkum een commissie ingesteld 'wegens de thans heerschende ziekte binnen de stadt'.
Benoemd worden: G.W. Posthuma.
D.A. de Kampherbeek von Eichstorff.
S. van Sloterdijk Becker.
Slechts 1/3 van de bevolking is gezond gebleven. (1.

Ondersteuning werd gegeven aan de minbegoede, niet met armenkassen bedeelde zieken, niet alleen bij pokken maar bij alle voorkomende besmettelijke ziekten. De materiële steun bestond uit: aardappelen, turf, rundvlees, lakens en dekens.
Zo ontvangt Wibren Kooistra in 1902 f.55,88 als vergoeding voor diphteritus, Theodorus Blumers, arbeider krijgt in 1900 f. 94,15 wegens onteigening en Lieuwe Koopmans krijgt f.90,75 als vergoeding voor beddengoed, kleding, stoelen en matras. (2.
De commissie vraagt de rekeningen aan Doctor v.d. Weide.
Deze deelt mee, dat hij voor dit werk niet declareerde en 'deze practijk met liefde voor de armen verrigte.' (3.

Op 2 Juli 1890 verschijnt er in de Oostergo een hoofdartikel 'vaccinatiedwang'; argumenten tegen inenting, ontleend aan de Bijbel, worden tegengesproken. Aan het eind van het artikel wordt een beroep gedaan op het gezonde verstand.

Een andere epidemische ziekte was de **CHOLERA.**
Deze ziekte is afkomstig uit het Deltagebied van de Ganges. Het vochtverlies lijdt tot uitdroging. In het hoogtepunt van een epidemie rekent men met een sterfte van 60-70 procent. In de jaren 1848, 1855 en 1866 was in Nederland een hoge sterfte tengevolge van cholera. De meeste slachtoffers vielen onder de arme bevolking; gebrekkige hygiënische toestanden en sanitaire condities leverden een verhoogde kans op besmetting. Men dacht dat de cholera evenals de malaria werd veroorzaakt door een via de lucht verspreide ziektestof. Bestrijding moest dan ook gebeuren via het zuiveren van de lucht d.m.v. berokingen van chloorteer of salpeterdampen.
Een missive van 25 September 1807 aan het Stadsbestuur ter voorkoming van de verspreiding en verdere nadelige gevolgen van eene Epidemische of besmettelijke ziekte.
1. Begrafenissen moeten zonder uitzondering binnen 24 uur plaats vinden.
2a. De huizen waar de ziekte zich openbaart moeten zoveel mogelijk zuiver en rein worden gehouden.
2b. Het aanwenden van zeezoutzure of overzuurde zeezoutzure berokingen moeten worden aangewend bij de zieke en hun huisgenoten.

3. Informeren van de President der Departementale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toeverzicht.
Tot president van deze Commissie is in 1811 benoemd de heer Julius Vitringa Coulon. Hij moet dadelijk op de hoogte worden gesteld wanneer de artsen een besmettelijke ziekte ontdekken, zodat maatregelen kunnen worden genomen. (4.

In 1866 werd de 'Nachtwacht' (soort politieman) Johannes Prins door een bewoner van het Geldeloos steegje aangeroepen. Hij vertelde dat een oude buurvrouw een paar dagen niet naar buiten was gekomen en dat hij daarover ongerust werd.
Prins ging eens een kijkje nemen en vond haar in bed. Hij waarschuwde de dokter en ze zijn met z'n beiden naar binnen gegaan. Het onderzoek wees uit dat het een licht geval was van cholera. Er werd afgesproken dat er toezicht zou worden gehouden.
Enkele dagen later vond Joh. Prins de overledene in haar kamer. Ze bleek helemaal zwart en er hing een vreemde lucht.
Nog andere gevallen deden zich voor in de Stroobossersteeg: een moeder met twee dochters en bij de Woudpoort een vijftal mensen dat aan de ziekte bezweken was. (5.

Op 12 September 1883 verschijnt er een plakkaat ter voorkoming van cholera in de Oostergo. Dr. de Jager van Ternaard pleit voor een goede duidelijk voorlichting en voor geld voor de volksgezondheid. Hij noemt o.a. het bouwen van regenwaterbakken voor goed drinkwater. (6.

Bronnen:
1. Stadsarchief Dokkum. 3490.
2. Stadsarchief Dokkum. 2267.
3. Stadsarchief Dokkum. 3490.
4. Stadsarchief Dokkum. 671.
5. Minnen van. D. Dokkum, Stad vol herinneringen. Dokkum 1975. Zeijl en Kuipers. blz. 64.
6. Oostergo. 12 September. 1883. no. 73. Stadsarchief Dokkum.

DE GENEESKUNDIGE SITUATIE IN DOKKUM van de 16e tot de 20e eeuw. (deel 5)

L. Meerema

Een GILDE bestond uit een beroepsgenootschap binnen een woongemeenschap. Reeds het oude Babylonië kende o.a. een gilde van kopersmeden en ze bestonden hier in Nederland van de Middeleeuwen tot de Franse Revolutie.

In de 16de eeuw is in Friesland het eerste Chirurgijnsgilde opgericht in Leeuwarden. (1)
Ook Dokkum had een chirurgijnsgilde maar in de archieven van de stad zijn daarvan geen akten bewaard gebleven.

Op 21 December 1748 wijst een reglement van Willem IV op het belang dat de Overheid stelt in een goed gereglementeerd Gildewezen. Ook wordt bepaald dat het monopolie van het baardscheren niet langer is voorbehouden aan de chirurgijns. Hiertoe moeten de Gildebrieven worden herzien. In 1758 wordt een request van het Dokkumer chirurgijnsgilde gezonden aan de Gedeputeerde Staten van Friesland. Het Gildeboek opent als volgt:

Burgemeesteren Regnt= ende raden der Stadt Doccum, allen dengenen die deesen sullen sien ofte hooren leesen salut

Enkele belangrijke artikelen waren:
- Dat niemant in onse stadt van hoedanigen conditie hij ook weesen magh sal toegelaten worden de Heelkunst ofte Chirurgie te exerceeren, tensij voor of ten overstaan der Politie Heeren of Officieren van het Gilde, na behoorlijk examen tot oefeninge dies bequaam bevonden is.
- Wie examen wil doen zal dit bekend moeten maken aan de President Burgemeester of aan de Ouderman van het Gilde.
- Na geslaagd te zijn voor het tentamen zal de Proeveling ten overstaan van de Politie, voor drie Chirurgijns in tegenwoordigheid van een Medicinae Doctor, en verdere leden van het Gilde zowel in de Anatomie als in de Chirurgie nauwkeurig geëxamineerd worden. Ook de Ontleedkunde zal worden beproefd.
- Een hoorling uit deze stad moet voor een examen 100 c.g betalen, maar een vreemdeling of iemand van elders 125 c.g.
- Een chirurg moet burger van de stad zijn.
- Op de eerste maandag in Februari is er een bijeenkomst van alle leden van het Gilde om een nieuwe Olderman te kiezen en de rekening van ontvangst en uitgaven te controleren.

- "Alle Quaksalvers, Olij en Salv vercopers hetsij te voet ofte Paard haare waaren op de Merkt of elders uitveilende eenige handtgreep van kiestrecken ofte andersins doende sullen alle daagen ten profijte van het Gilde betalen namentlijk die te paard sit twee schellingen en te voet een schelling.'
- Het baardscheren is voorbehouden aan de chirurgijns. Niemand buiten de leden en hun knechten zal mogen uitgaan om te scheren of het bekken uit te hangen tenzij deze zich verplicht op Allerheiligen jaarlijks 2 c.g. te betalen.

16 September, 1758. G. Brandsma.
L. Suiderbaan.

Ook de toenmalige burgemeester kreeg een exemplaar en reageert o.a.: 'voorts is er in die ontworpen arttn. niet dat besondere aanmerkingen verdient, of 'moest weesen op de bepalingen van de baardscheerders, dog aangesien die geadmitteerd worden onder seer geringen conditien en lasten, soo vinde daar niets in of 'mag soo wel weesen'. Cornjum 15 Febr. 1758.
E.S. van Burmania. (2.

Op Donderdag 21 Sept. 1758 reageren de Ged. Staten positief op verzoek van het Stadsbestuur ter approbatie en verificatie.

In de Gildeartikelen van Leeuwarden werden de examens wel, in die van Dokkum worden ze niet beschreven; blijkbaar was dit niet nodig. Wel worden een aantal geëxamineerden genoemd:

9 Juni 1727: Joh. Tadema in de heelkunde; Bouwe Fontein, Olderman en Johannes Frans Beyer en Jan Sipma waren bijzitters.

19 Mei 1749: Benjamin Bekius in de heelkunde bekwaam bevonden. Corn. Sybes de Haan, ouderman en Johannes Tadema en Marten Berger, bijzitters.

10 Januari 1755: Nicolaus Ængwarda in de chirurgie of heelkunst. Georgius Brugman ouderman, Benjamin Bekius en Hendrick Hogeveen, Chirurgijnen, hebben als Meester geëxerceerd.

11 Februari 1755, Hans Jacob Mantz: Georgius Brugman, med. doctor, Hendr. Hogeveen en Nicolaus Ængwarda, Chirurgen, alhier bekwaam bevonden.

11 Febr. 1755: Gerhardus Berger geëxamineerd door Dr. Valerius van Thuijnen, med. dr. Benjamin Bekius, Hendrick Hogeveen, Nic. Ængwarda, bijzitters.

15 Febr. 1770: Leendert Stelwagen. Med. Dr. Th. Halbersma, ouderman. Nic. Ængwarda. e.a.

Vervolgens moest de Eed worden afgelegd:

'Om onze kunst geen ergernisse, noch schande aan te doen door enige gevaarlijke operatiën, soo beloove ik bovenal, mij te onthouden van het steensnijden, blaase-, breuksnijden etc. Maar sal het laaten voor die geene, die daar in ervaren zijn'. (3.
Wordende dientengevolge tot Gilde Broer geaccepteerd en aangenomen wijders toegewenst dat Heeren Zegen als belovende -naam van de candidaat- de gilderollen zooveel in sijn vermogen is te agtervolgen en na te komen.

Een enkele keer kwam het voor, dat de candidaat niet slaagde. Dit overkwam Gossewinus Heeringa, zoon van Timothius Heeringa old Burgemeester binnen gedagte Stadt. Het Gilde wilde de burgemeesterszoon niet toelaten hoewel de vader al zijn invloed uitoefende om zijn zoon chirurgijn te laten worden.
Zijn benoeming werd tot aan het Hof van Friesland uitgevochten.
Hoe de Dokkumer chirurgijns over Gossewinus Heeringa dachten blijkt uit het verslag van het dienstmeisje Grijttie Heeres Bontekoe over wat de Olderman had gezegd:
'Hoe dat de Burgemeester Heeringa hadde gesproken van sijn zoon dat hij deselve hadde laaten leere, en zijn zoon bij de voornaamste Meesters tot Amsterdam veele jaeren had gehadt, dat hy soo een bequaamheit besat dat men hem niet veel soude konnen vraegen, off hij soude wel in staat sijn om het te kunnen beantwoorden, maar nu is hij eevenwel al door de korff gevallen, en wij sullen hem in het toekomende wel keere.'
Nadat Gossewinus nog een aantal lessen heeft genomen, is hij in 1742 geslaagd. Hij werd tenslotte chirurgijn in Nijkerk, (Oostdongeradeel). (4.

Bij het overlijden van een Gildelid, zijn vrouw of weduwe hadden de andere leden de plicht 'ter begraffenisse'te gaan.
De opschriften van de gildebaar der Medicinae Doctores in Dokkum uit de 17de eeuw luidden:

'Geen medicijn kan zijn zoo groot
Die helpen kan in doodesnood,
De beste kunst die staat dan stil
En God de Heer die doet zijn wil'.

Help/ Heere Jezus, help/ o gij Samaritaan/
Verbindt mijn wonden,
Vergeeft mijn zonden.
En schenkt mij u genâ,
zoo ga ik hemel aan. (5.

Op de gildebaar van de chirurgijns stonden de volgende opschriften:

'Ons leven is maar eenen dag
Vol ziekten en vol naar geklag,
Vol rampen, dampen en verdriet,
Een schein, een droom en anders niet.'

'Wie 't voldoen van zijn schuld niet heeft in Christus gevonden
Al mist hij dik en veel, hij mist nooit regt zijn zonden.' (6.

Tot 1789 heeft het chirurgijnsgilde bestaan en is het ontleedkundig onderwijs verzorgd. In deze funktie heeft het een belangrijke bijdrage geleverd aan de verbetering van de geneeskundige verzorging en de ontwikkeling van de medische wetenschap.
Na een overgangstijd in de 19de eeuw zijn beide beroepen geïntegreerd; met de opleiding van heelmeesters is het in 1865 helemaal afgelopen. In dit jaar werd er één diploma ingesteld: het artsendiploma dat één bevoegdheid gaf. (7.

Bronnen:
1. Beetstra. W.T. De sjirurgijns en Dokters fan Warkum, 1600-1990. Fryske Akademy. Ljouwert 1992. blz. 9.
2. Stadsarchief Dokkum. no. 675.
3. Elzinga. M.J. Dr. Ternaard. De Vrije Fries. Leeuwarden 1959. blz. 113.
4. Tolsma. R. De Doarpsskille 74. Maart '96. Oosternijkerk.
5. Stadsarchief Dokkum. 372. blz. 25.
6. Waringa. N.J. Hallema. A. Beknopte geschiedenis van Dokkum. Dokkum. 1953. blz. 25.
7. Beetstra. W.T. De Sjirurgijns en Dokters fan Warkum, 1620-1900. Fryske Akademy. Ljouwert. 1992. blz. 57.

JENEVERBRANDERIJEN IN HET RESSORT DOKKUM IN 1808 EN 1818-1820, EEN VOORLOPIGE INVENTARISATIE (DEEL 2)

R.H.C. van Maanen

(Zie voor de algemene inleiding en de branderijen in de stad Dokkum De Sneuper 58, in deze aflevering de dorpen in het ressort Dokkum)

Ferwerd
In 1811 een branderij met een werknemer tegen een dagloon van elf stuivers. De ruwwaarde van de producten bedroeg ƒ 2.850,- Was ruim 19 jaar eerder opgericht en met een evenredig succes gedreven. Gebruikte inlandse granen. In 1812 een branderij met een werknemer tegen een dagloon van elf stuivers. Was ruim 19 jaar eerder opgericht en sindsdien met evenredig succes gedreven. Ruwwaarde van de producten bedroeg ƒ 2.850,-
Hillebrant Pieter van der Ploeg. Van der Ploeg was sinds 1803 brander. Het lokaal waarin de branderij was gevestigd deed al sinds 1790 als zodanig dienst. Het stond achter de woning Grote Voorstraat nr. 136. Ten oosten O.J. Tasma, klokkenmaker en ten westen M. Windelaar, koopman in thee. In 1808 bestond de bedrijfsinventaris uit een ketel met een inhoud van 85,5 liter en twee leggervaten, elk een okshoofd groot, voor de berging van de jenever. In 1818 waren er vier beslagbakken met een totale bruto inhoud van 1.300 liter en een ketel met een bruto inhoud van 100 liter. Dat jaar was 6.400 liter jenever geproduceerd en ƒ 647,- aan fabricage-recht betaald. Er was een werknemer.

Ferweradeel
Het jaarsalaris bedroeg in 1800 ƒ 120,-. In 1806 stonden in Ferweradeel drie branderijen met drie werknemers en een totale jaarproductie van 374 anker. In 1811 waren er ook drie branderijen met drie werknemers en een totale jaar-productie van 420 anker.

Hallum
Het weeksalaris bedroeg in 1800 ƒ 6,-. Er was in 1811 een branderij met een werknemer tegen een dagloon van zestien stuivers. De ruwwaarde van de producten bedroeg ƒ 4.500,-. Was ruim twintig jaar eerder opgericht en met een goed succes gedreven. Gebruikte inlandse granen. In 1812 een branderij met een werknemer tegen een dagloon van zestien stuivers. De

ruwwaarde van de producten bedroeg ƒ 4.500,-. De branderij was sinds de oprichting met een bijna gelijk blijvende voorspoed gedreven. Van der Aa vermeldde nog in 1844 een branderij.
Sijtse Mijnses Zijlstra. De bedrijfsinventaris bestond in 1818 uit zes beslagbakken met een totale bruto inhoud van 1.900 liter en een ketel met een bruto inhoud van 100 liter. Dat jaar was 9.800 liter jenever geproduceerd en ƒ 959,- aan fabricagerecht betaald. Er was een werknemer.
Feike Wijnsens. Woonde in 1808 op nr. 120. Hij was sinds 1798, bovendien in 1808 tevens cichoreidroger. Hij gaf toen aan door te willen gaan met jenever stoken uit tarwe, bijgestaan door vrouw en kinderen, meid en knecht, zonder dat een van hen een ander bedrijf had. De branderij was gevestigd in een gebouw dat sinds 1782 hiervoor gebruikt werd en alleen als zodanig dienst had gedaan. Het pand stond achter zijn woonhuis achter de wal te Hallum, zuid Christiaan Vesters weduwe, linnenwevers, noord Pieter Ytzens quardenier en oost en west de publieke straat. Had een ketel met een inhoud van 2¼ anker. Voor de berging van de jenever waren er twee leggervaten elk met een inhoud van tien anker.

Westdongeradeel
In 1806 waren hier vier en in 1811 drie branderijen, elk met een werknemer. In 1806 en 1811 was in totaal 300 quintalen gemout tarwemeel verbruikt. De totale jaarproductie bestond in 1806 uit 3.468 half kannen of aan tegenwaarde per zak van ƒ 02:04:00 met ketelgeld ƒ 774,- en in 1811 3.000 stopen, per zak met zegel ƒ 795,-.

Holwerd
Op 7 oktober 1812 vermeldde men [voor 1811?] drie branderijen met drie werknemers tegen een dagloon van vijftien stuivers De ruwwaarde van de producten bedroeg ƒ 6.500,-. Drie werknemers werkten voor eigen rekening. De ruwwaarde van de door hun vervaardigde producten bedroeg ƒ 11.000,-. In 1812 waren er drie branderijen met zes werknemers tegen dagloon van zestien à achttien stuivers. De ruwwaarde van de producten bedroeg ƒ 9.525. Drie knechten werkten voor zich zelf, de ruwwaarde producten bedroeg ƒ 14.400,-. Verbruikt werd 1.200 lopen graan. Van der Aa vermeldde in 1844 nog een jeneverbranderij en "Voorheen waren er nog vijf jeneverbranderijen ... doch deze zijn thans niet meer in wezen."
Jorrit Idzes Bierma. Geboren te Pietersbierum in 1774, landbouwer en jeneverstoker te Holwerd, overleden te Engwierum op 13 september 1847, was een zoon van Ids Hessels Bierma

(landbouwer) en Trijntje Jans. Hij trouwde op 3 juni 1798 in de doopsgezinde kerk te Holwerd met Geertje Gerlofs, dochter van Gerlof Goffes(Jensma) en Antje Theunis. Na haar overlijden in 1809 trouwde hij op 1 januari 1810 in de doopsgezinde kerk te Holwerd met Dirkje Wybes van der Ploeg, dochter van Wybe Sytses en Antje Romkes. Kinderen uit het eerste huwelijk waren Nynke, Ids en Antje; uit het tweede huwelijk Ytske en Jan Jorrits Bierma. De branderij werd in ieder geval in 1808 al door hem gedreven. De bedrijfs-inventaris bestond in 1818 uit tien beslagbakken met een totale bruto inhoud van 3.000 liter en een ketel met een bruto inhoud van 200 liter. Dat jaar was 13.000 liter jenever geproduceerd en ƒ 1.517,- aan fabricagerecht betaald. Er was een werknemer.
Janke Eelkes. In 1808 vermeld als brander.
Jacop Ypma. In 1808 al vermeld als brander. De bedrijfs-inventaris bestond in 1818 uit vier beslagbakken met een totale bruto inhoud van 1.300 liter en een ketel van 100 liter. Dat jaar was 6.000 liter jenever geproduceerd en een ƒ 635,- aan fabricagerecht betaald. Er was een werknemer.
Joue Koopmans. De branderij stond het derde en vierde kwartaal van 1818 stil. De bedrijfsinventaris bestond uit zes beslagbakken met een totale bruto inhoud van 2.200 liter en een ketel met een bruto inhoud van 100 liter. Dat jaar was 4.500 liter jenever geproduceerd en ƒ 522,- betaald. Er was een werknemer.

Kollum
Een staat uit 1811 vermeldde dat sinds 1800 in Kollumerland twee branderijen waren, beide echter niet groot en gedreven door een knecht, zij het dat een branderij soms aan twee knechten werk bood.
In april 1812 was een branderij werkzaam met twee arbeiders die 5.300 liter produceerde. Een tweede branderij stond stil vanwege gebrek aan middelen. In juli 1812 was er een branderij met drie arbeiders die 1.700 liter produceerde. De fabriek had stilgestaan vanwege de grote voorraad. In oktober 1812 waren er drie branderijen met twee arbeiders die 8.780 liter produceerden. Een branderij stond dat kwartaal stil vanwege het vertrek van een persoon. In januari 1813 een branderij met drie arbeiders die 8.100 liter produceerde. In april 1813 een branderij met twee arbeiders die 7.000 liter produceerde. In juli 1813 was er een branderij, met twee arbeiders, die in juli en augustus stilstond.
Regnerin Theodorin de Kok/Cock. In 1808 vermeld als brander.

Johannes Meinardi[j]. In 1808 al brander. In 1812 werd de branderij met twee knechten, tegen een dagloon van ƒ 1,10, continue gedreven en nam toe in voorspoed. De branderij bestond vanaf 1796. Ruwwaarde producten ƒ 14.400,-. De brander was in 1814 **De Koe** genaamd. Had in 1814 acht vaten elk met een inhoud van vijftien ankers, een met een inhoud van twaalf ankers en twee met een inhoud van elf ankers voor berging van het gedistilleerd. De bedrijfsinventaris bestond in 1818 uit negen beslagbakken met een totale bruto inhoud van 2.900 liter en een ketel met een bruto inhoud van 600 liter. Dat jaar was 26.200 liter jenever geproduceerd en nog ƒ 1.660 aan fabricagerecht betaald. Er was een werknemer.

Kootstertille (Buitenpost)
In 1811 een branderij met een werknemer tegen een dagloon van twee francs. De ruwwaarde van de producten bedroeg 12.600 francs. Er werden 600 lopen weit, tarwe en gerst verbruikt met de tegenwaarde van 10.080 francs. In 1812 was er een branderij met een werknemer, woonachtig te Kootstertille, die het gehele jaar doorwerkte. De eigenaar werkte zelf niet mee. De ruwwaarde van de producten bedroeg 12.600 francs. Verbruikte 600 lopen weit, rogge en gerst met de tegenwaarde van 10.080 francs. Van der Aa vermeldde in 1840 een jeneverbranderij.
E.L. Sikkama. De bedrijfsinventaris bestond op 3 augustus 1820 uit tien beslagkuipen, nrs. 1-8 elk met inhoud van negen anker en vijf stopen, nr. 9 met een inhoud van twee anker en negen stopen en nr. 10 met een inhoud van negen anker en negen stopen. Elke beslagkuip werd met 110 oudhollandse ponden meel beslagen. Er was een werknemer.
Louw Klazes Gorter. Louw Klazes Gorter nam in Achtkarspelen de familienaam Gorter aan. Hij woonde toen in Kooten en had vier kinderen. In 1808 al vermeld als brander. In 1814 waren in de branderij, genaamd **Het Paard**, vijf vaten van elf ankers, een van 11¾ anker, een van 12½ anker en een van 15 ½ anker aanwezig om de jenever te kunnen opslaan. De bedrijfsinventaris bestond in 1818 uit elf beslagbakken met een totale bruto inhoud van 3.100 liter en een ketel met een bruto inhoud van 200 liter. Dat jaar was 15.000 liter geproduceerd en ƒ 1.268,- betaald aan fabricagerecht. Er was een werknemer. Had op 3 augustus 1820 een werknemer. Elke beslagkuip werd met 110 oudhollandse ponden meel beslagen. Er waren elf beslagkuipen, nr. 1 met een van inhoud van negen anker en zeven stopen, nr. 2 met een inhoud van negen anker en acht stopen, nr. 3 met een inhoud van negen anker en negen stopen, nr. 4 met een inhoud van negen anker en een stoop,

nr. 5 met een inhoud van negen anker en drie stopen, nr. 6 met een inhoud van negen anker en acht stopen, nr. 7 met een inhoud van negen anker en zes stopen, nr. 8 met een inhoud van negen anker en vier stopen, nr. 9 met een inhoud van vijftien stopen, nr. 10 met een inhoud van twee ankers en nr. 11 met een inhoud van een anker.

Marum
In 1812 een branderij met een werknemer. Al bijna zestien jaar werd de branderij met gelijk succes gebleven en uit inlandse granen het gehele jaar doorwerkend.
Dirk Dirks. Het weeksalaris bedroeg in 1800 tussen de ƒ 3,- à ƒ 4,-. Hij was sinds 1793 jeneverbrander en tevens cichoreidroger. Verder werd door hem en verdere huisgenoten geen ander bedrijf uitgeoefend. In 1808 bestond de bedrijfsinventaris uit een ketel met een inhoud van 2½ anker en twee leggervaten elk met een inhoud van tien anker en bestemd om de jenever in op te slaan. Het lokaal van de branderij **De Gekroonde Cichoreiwortel**, stond achter de woning - beide waren zijn eigendom - was sinds de bouw in 1793 alleen als zodanig gebruikt geweest. De woning stond aan de Grote Voorstraat nr. 23, ten zuiden de guardenier Johannes Gerbens, ten westen Binnert Harmens, winkelier en guardenier en ten oosten en noorden de openbare straat.

Nijkerk
Het weeksalaris bedroeg in 1800 ƒ 5,-. In 1812 was er een branderij te Nijkerk, gedreven door een man tegen een dagloon van 15 stuivers. Ruwwaarde per hectoliter bedroeg ƒ 50,-.
Enne Rijpma. In 1808 al brander, in 1818 aangeduid als brander te Metslawier. De bedrijfsinventaris bestond toen uit acht beslagbakken met een totale bruto inhoud van 2.700 liter en een ketel met een bruto inhoud van 200 liter. Dat jaar was 10.300 liter jenever geproduceerd en ƒ 1.424,- betaald aan fabricagerecht. Er was een werknemer. Dit zou de Enneüs Rijpma moeten zijn in Oosternijkerk (Oostdongeradeel) die hier tot aan zijn dood in 1825, vanaf de aankoop van een huis en stokerij in 1778, brander was (mededeling dhr. R. Tolsma). Volgens statistieke gegevens stond in Oostdongeradeel in 1806 en 1811 hier een branderij met steeds een werknemer. In 1806 bestond de jaarproductie uit 200 ankers of 3.200 stopen en in 1811 uit 220 ankers of 2.520 stopen.
(Noot 1)

Oostermeer
In 1812 werkte de brander slechts nu en dan. Het dagloon

bedroeg een franc. De ruwwaarde van de jaarproductie bedroeg 1.747,20 franks.
Gabe Jans. In 1808 als brander vermeld.
Marten Alles Wagenaar. De bedrijfsinventaris bestond in 1818 uit tien beslagbakken met een totale bruto inhoud van 2.900 liter en een ketel met een bruto inhoud van 200 liter. Er was dat jaar 14.700 liter jenever geproduceerd en ƒ 1.216,- aan fabricagerecht betaald. Er was, net als op 3 augustus 1820, een werknemer. Er waren in 1820 tien beslagkuipen, nrs. 1-2 elk een inhoud van negen anker, nr. 3 een inhoud van acht ankers en tien stopen, nrs. 4-7 elk met een inhoud van negen ankers, nr. 8 een inhoud van negen ankers en zes stopen, nrs. 9 en 10 elk met een inhoud van een anker. Elke beslagkuip werd beslagen met honderd oudhollandse ponden meel.

Rinsumageest
Gaele(?) Pieter van der Schaaf. In 1808 vermeld als brander.

Rottevalle
Jan Jelkes Faber, geboren te Buitenpost in 1782, brander en jeneverstoker te Rottevalle, overleden aldaar op 7 juni 1843, was een zoon van Jelke Jans Faber en Tjeerdtje Mients. Hij trouwde te Oostermeer op 29 mei 1803 met Hiltje Jans van der Meer, geboren te Oostermeer op 10 mei 1777, gedoopt aldaar op 16 juni 1777, overleden te Rottevalle op 15 augustus 1854, dochter van Jan Egberts van der Meer en Sibbeltje Stevens. In ieder geval in 1808 al brander te Rottevalle. Hadden acht kinderen, geboren te Rottevalle, in de periode 1804-1819. De bedrijfsinventaris bestond in 1818 uit negen beslagbakken met een totale bruto inhoud van 2.639 liter en een ketel met een bruto inhoud van 93 liter. Dat jaar was 7.800 liter jenever geproduceerd en ƒ 1.077,63 betaald aan fabricagerecht. Er waren twee werknemers.

Surhuisterveen
In 1800 werd het salaris voor de brander opgegeven als jaarlijks ƒ 150,-. In 1811 was er een branderij met een werknemer tegen een dagloon van een franc. Er werden aan inlandse grondstoffen vier honderd lopen tarwe, rogge en gerst verbruikt met een waarde van 6.720 frank. De totale ruwwaarde van de jaarproductie bedroeg 8.400 frank. In 1812 een branderij met een knecht tegen een dagloon van twee francs. De eigenaar zelf werkte niet in de branderij. De het gehele jaar doorwerkende branderij verbruikte 420 lopen inlandse tarwe en rogge met een tegenwaarde van circa 7.056 francs. Ruwwaarde van de jaarproductie bedroeg 9.250 francs.

Albert Hendriks Postmus. Tussen 1808-1814 vermeld. In 1814 werd de branderij **De Hoop** genoemd. In 1818 was Harmen Alberts Postmus brander. De branderij was toen buiten bedrijf en vernietigd. De bedrijfsinventaris bestond toen uit vijf beslagbakken met een totale bruto inhoud van 1.700 liter en een ketel met een bruto inhoud van 100 liter.

Noot 1.
Deze berekening klopt niet, ik heb mijn aantekeningen er nogmaals op nagekeken, maar de cijfers schijnen wel juist te zijn, dus vermoedelijk is er of een fout in de oorspronkelijke opgave of is er een afwijkende inhoudsmaat gebruikt.

Niet uitgegeven bronnen

Algemeen Rijksarchief 's Gravenhage
- Archief Ministerie van Financiën 1795-1813 inv.nrs. 50-551, 603, 700, 724, 756-769, 776-783 en 800.
- Archief Ministerie van Financiën Directe Belastingen 1813-1823 inv.nr. 214.
- Collectie Goldberg inv.nr. 43.

Rijksarchief Friesland te Leeuwarden
- Archieven bestuursinstellingen 1807-1811 inv.nrs. 3776-3782.
- Archief Belasting controleur Mulier inv.nrs. 2, 6, 55, 122, 164, 211 en 224.

Gepubliceerde bronnen

- Aa, A.J. van der Aa. Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden. J. Noorduyn, Gorinchem, 1840, deel 2, letter B., p. 809.
- Idem, 1841, deel 3, letters C-D, p. 362.
- Idem, 1844, deel 5, letter H, p. 102 en 715.
- Damsma, D., Meere, J.M.M. de en Noordegraaf, L. *Statistieken van de Nederlandse Nijverheid uit de Nederlandse Nijverheid uit de eerste helft der 19e eeuw*. Supplement. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1979.
- Maanen, R.H.C. van "Friese jeneverbranderijen in 1818" in: *Mededelingen-blad NGV Afdeling Friesland*, jaargang 4, nr. 3, juli 1999, p. 191-202.
- Meulen, B.D. v.d. "Jeneverstokers" in: *Mededelingen-blad NGV Afdeling Friesland*, jaargang 4, nr. 4, oktober 1999, p. 211-213.
- Verhoeff, J.M. *De oude Nederlandse maten en gewichten*. P.J. Meertens-Instituut, Amsterdam, 1983.

"Jimme bliksems, ik heb het pak had, jimme hebbe het nog te goed"

VOLKSGERICHT TE RINSUMAGEEST IN 1812

DIRK R. WILDEBOER

Hoewel het niet in de rechterlijke stukken is terug te vinden, kunnen we wel aannemen dat de 24- jarige gehuwde Hendrik Uitterdijk en de 20-jarige ongetrouwde Froukje Lammerts Bouma, beiden wonende te Rinsumageest, een ongeoorloofde amoureuze verhouding hadden. Blijkbaar was dit een doorn in het oog van een deel van de "Geasters" en waren ze tot het besluit gekomen om beide partijen maar eens flink af te straffen. In dit artikel komt duidelijk naar voren dat de slachtoffers beslist niet populair waren in het dorp.

Zo verschenen er op 30 mei 1812 maar liefst 18 gedaagden, die "zich allen schuldig hadden gemaakt aan gewelddadigheden en grouwelijke mishandelingen ten huize van Hendrik Drewes Uitterdijk en Minnolt Johannes Dijkstra te Rinsumageest op de personen van Hendrik Uitterdijk en Froukje Lammerts Bouma". De beschuldigden moesten zich verantwoorden voor de "Keizerlijke Procureur bij de Regtbank in eersten instantie residerende te Leeuwarden". Het was in de tijd dat ons land bij Frankrijk was ingelijfd en dat Napoleon hier nog de baas speelde. Een half jaar later zou dit zijn afgelopen. De volgende personen,woonachtig te Rinsumageest, waren beschuldigd:

- Jacob Durks de Vries, 23 jaar, geboren te Rinsumageest;
- Marten Tjerks Osinga, 15 jaar, bakkersknecht, geboren te Rinsumageest;
- Lucas Lammerts Feenstra, 22 jaar, geb. te Damwoude
- Matthijs Karels Oberman, 21 jaar, timmerman, geb. te Rinsumageest;
- Johannes Hendriks Halthewes, 19 jaar, wever, geb. te Rinsumageest;
- AEbele Hendriks van der Weide, 18 jaar, arb., geb. te Rinsumageest;
- Willem WilLems de Jong, 27 jaam, timmerkn., geb. te Finkum;
- Ruurd Alberts Roorda, 20 jaar, verwer en glazenmaker, geb. Birdaard;
- Grietje Jans, 23 jaar, naaister, geb. Bornwird,
- Jantje Jans, 23 jaar, naaister, dienstmeid, geb. te Rinsumageest;
- Betje Sierds Kuipers, 18 jaar, geb. te Rinsumageest;
- Dieuwke Jans, 23 jaar, dienstmeid, geb. Harlingen;

- Trijntje Hendriks, 23 jaar, dienstmeid, geb. R'geest;
- Jitske Sybmens, 25 jaar, naaister, geb. Janum;
- Marijke Tjerks Osinga, 17 jaar, geb. R'geest;
- Tjitske Lieuwes, 21 jaar, naaister, geb. R'geest;
- Fokje Rinzes, 21 jaar, naaister, geb. R'geest en
- Janke Wijbrens, 21 jaar, dienstmeid, geb. te Murmerwoude.

Alle beschuldigden waren geen familie van de slachtoffers, met uitzondering van eén persoon. Dit was Ruurd Alberts Roorda, die een broer was van de vrouw van Hendrik Uitterdijk. Daarnaast was nog een hele stoet van getuigen opgeroepen en we kunnen wel stellen dat hier sprake was van een massaproces. Ongeveer 40 inwoners van Rinsumageest verschenen op de 30e mei in Leeuwarden. In het verslag van de zitting valt te lezen wat er allemaal zich had voorgedaan en dat was niet niks.

De eerste getuige, het slachtoffer boer Hendrik Uitterdijk, verklaarde het volgende:
"dat Roel Johannes hem in bet buithuis bij de halsdoek gevat en derzelve zodanig toegedraayd heeft en dat hij geen geluid kon geven en bijna gesmoord was". Verder vertelde Uitterdijk dat hij Roel Johannes alleen aan zijn stem had herkend, omdat het te donker was en dat ook Lucas Lammerts Feenstra er bij was geweest.

Voorts was het verslag van Hendrik Uitterdijk als volgt: "dat hij door deze personen buiten deur is gesleept en onder eenige vrouwlieden geraakt, die hem wilden overmeesteren, doch dat niet kunnende doen, hebben verscheidene manspersonen haar geholpen. Waarop zij hem de broek hebben uitgetrokken en verdere klederen afgescheurd geslagen geschopt, in een Jarre-gruppel gesmeten, daarin omgekeerd en hem zoo laten liggen".
Na dit verhaal vroeg één van de rechters aan Uitterdijk of hij ook wist wat de aanleiding was tot deze mishandeling. Hij verklaarde dit niet te weten, maar "dat het scheen dat men een pik op hem had". De volgende vraag was of zijn vrouw destijds ziek was, waarop hij antwoordde "van Ja, doch zoo erg niet meer als geweest was". Op de vraag of Uitterdijk aan lieden geld had aangeboden om voor hem te getuigen, antwoordde hij ontkennend.
"Dat kan niet scheelen, dat hoerehok zal uitgeroeid worden". Dit zou Lucas Lammerts Feenstra "op bitse toon" hebben gezegd tegen het echtpaar Dijkstra. Met dit hok bedoelde bij de woning van het gezin. We kunnen hieruit concluderen dat Hendrik en Froukje elkaar troffen ten huize van Minnolt

Johannes Dijkstra en zijn vrouw Antje Jeens, wat in het dorp bepaald niet in goede aarde viel. Froukje was een kind uit een vorig huwelijk van Antje Jeens en dus een stiefdochter van Minnolt Dijkstra.
Froukje Lammerts Bouma werd niet bepaald zachtzinnig aangepakt. Vijf personen waren de woning van het gezin Dijkstra binnengedrongen. "Deuren en vensters werden open gelopen". Men zette eerst het echtpaar zodanig onder druk, dat ze het niet durfden om hun dochter te helpen tegen de indringers. Daarna gingen Janke, Marten, Johannes, Ruurd en Willem het huis van onderen tot boven doorzoeken om Froukje te vinden. Ze vonden haar op de zolder, waarheen zij veiligheidshalve gevlucht was. Froukje had de ladder opgetrokken. Met geweld werd ze van de zolder op de grond gesmeten en verder door de gang naar buiten gesleept. Hier begon men haar te schoppen en te slaan en "de klederen van 't lijf gescheurd. Welke mishandelingen eerst hebben opgehouden, toen zij op haar geweldig geschreeuw door de Maire van Rinsumageest van onder een haag, waaraan zij zich vasthield, werd ontzet". De Maire "geleidde haar bijkans naakt en ontzet naar huis". Later op de rechtzitting toonde Antje Jeens de gescheurde kleren van haar dochter. Van Minnolt Dijkstra kwamen ook wat minder positieve dingen op de zitting naar voren. De Maire vertelde dat Dijkstra de huur van de "plaats" niet had betaald aan zijn vader, "maar de beesten door de Sloten gejaagt en verkocht". De 47-jarige bode van de Maire, Gale Pieters vd Schaaf verklaarde dat "Minnolt Johannes Dijkstra en vrouw volgens algemene gerugten niet tergoede naam en faam stonden"
Vervolgens was als getuige opgeroepen de Maire van Rinsumageest, t.w. Jonkheer Maurits Calixtus Franciscus Johannes de Rotte, oud 24 jaar, woonachtig op Tjaardastate, aldaar. Tijdens de mishandellng van Froukje Bouma in haar ouderlijk huis was er bij deze woning een complete volksoploop geweest. Ook in het huis van Dijkstra waren dorpelingen binnengedrongen, die niets wilden missen van het tumult. De Maire was hierbij wel aanwezig geweest, maar omdat het donker was, zou hij niemand van de aanwezigen hebben kunnen herkennen. Hij verklaarde niet te hebben geweten dat "Froukje Bouma baldadigheden en mishandelingen werden aangedaan". Het enige wat de Rotte deed, was het feit, dat hij een aantal personen het huis had uitgedreven en hen "vermaande om stil te wezen". Het bleek dat onze jeugdige Maire ten huize van de buurman van Minnolt Dijkstra was gebleven "zoolang alles met Froukje gepleegd was". Toen dit was afgelopen bracht hij een bezoek aan het gezin, waarbij de vrouw van Dijkstra haar beklag deed. Zijn reactie hierop was "zegt gij alvast Heere

Jezus, dat helpt niet" en dat hij er niets aan had kunnen doen. Hierna was de Maire weggegaan. Uit de verklaring tijdens de zitting van vrouw Dijkstra kwam verder naar voren dat Tjitske Lieuwes en Fokje Rinzes nog dezelfde avond met geweld hun woning waren binnengekomen, "zeggende hier hebben wij de broek van Hendrik". Verder vertelde de vrouw van Dijkstra, dat van der Weide van buiten af, met zijn hoofd door het venster, na het pak slaag aan Froukje had gevraagd: "Hoe is 't, kanste nog wel zitten ?"
De Procureur achtte het onwaarschijnlijk dat Maire de Rotte niemand had kunnen herkennen vanwege de duisternis. Hij stelde zelfs "dat de Maire oorzaak tot dit tumult gegeven had en het zeer wel had kunnen tegengaan" en hij "van dit alles dadelijk proces-verbaal had moeten maken 't geen zijn pligt was".
Vervolgens vertelde Maurits de Rotte dat hij op de avond van 26 april 1812 Hendrik Uitterdijk had bezocht, toen de mishandeling juist was gebeurd en Hendrik in bed lag. Dit werd bevestigd door Willem Stein, de plaatselijke chirurgijn, die toen ook bij het slachtoffer was geweest. Het "Ligt", dat Stein bij zich droeg in het huis van Uitterdijk, werd stiekum door een onbekend gebleven persoon uitgeblazen.
In totaal verschenen er 16 getuigen a décharge t.w.:
- Gaatze Sittema, 29 jaar, arbeider en zijn vrouw Sijke Rutgers, 30 jaar;
- Hendrik Klazes Hoogstra, 35 jar, arbeider;
- Aaltje Poppes, 43 jaar, vrouw van Bastiaan Rinzes;
- Ruurd Roorda, 48 jaar, tuinman en boer;
- Cornelis Jans Westra, 37 jaar, koopman en zijn vrouw Cornelis Cahais, 29 jaar;
- Froukje Willems, 50 jaar, vrouw van Rinze Gerrits;
- Feikje Jans de Vries, 16 jaar, zonder beroep;
- Johannes Lampe, 50 jaar, boerenarbeider;
- Johannes Sikkes, 22 jaar, boerenarbeider te Sijbrandahuis;
- Hendrik de Graaf, 23 jaar, schipper en kastelein en zijn vrouw Liefke Daniels;
- Jacob Kingma, 22 jaar, koopman te Wanswerd;
- Trijntje Pieters, 52 jaar, vrouw van boer Jacobs de Roos en
- Jacob Jans de Roos, 26 jaar, boer.

Uit de verklaringen bleek o.a. dat boer Uitterdijk aan Hoogstra vijf gulden had geboden, wanneer hij een getuigenis in zijn voordeel wilde afleggen. Maar deze had dit geweigerd met "te zeggen dat hij niet wiste, wat er met de boer was voorgevallen".
Ruurd Roorda en Feikje Jans de Vries verklaarden dat Froukje

"over straat gaande gezegd heeft "Jimme bliksems, ik heb het pak had, jimme hebbe het nog te goed".
Roel Johannes, die Hendrik Uitterdijk bijna gesmoord zou hebben, ontsprong de dans. Tijdens de zitting probeerde de Procureur nog wel een belastende verklaring voor hem los te krijgen van een paar getuigen, maar zonder resultaat. Alle beschuldigden ontkenden de feiten, die hen ten laste werden gelegd.

De opgelegde straffen logen er evenwel niet om. Veroordeeld tot 2 maanden gevangenisstraf en een boete van 25 franken:
- Trijntje Hendriks en Fokje Rinzes.
Een gevangenisstraf van 6 maanden en een boete van 50 franken kregen:
- Jacob Durks de Vries en Jantje Jans.
De zwaarste straf, t.w. 1 jaar gevangenis en 50 franken boete was voor:
Janke Wijbrens, Marten Tjerks Osinga, Johannes Hendriks Halthewes, Ruurd Alberts Roorda, Willem Willems de Jong en Lucas Lammerts Feenstra.
Vier vrouwen en zes mannen kregen dus een tijd gratis onderdak in het "Huis van Correctie" te Leeuwarden. De overige acht beschuldigden werden wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken.

Hoe ging het verder met de slachtoffers van het volksgericht?
- Hendrik Drewes Uitterdijk, die in 1812 nog boer was in Rinsumageest, is kennelijk later aan lager wal geraakt. Bij zijn overlijden op 3 juni 1826 woonde hij in Roodkerk. In de overlijdensakte staat zijn beroep als dagloner vermeld met de toevoeging: "tevens gealimenteerd". Hij stierf op 38-jarige leeftijd.
- Froukje Lammerts Bouma trouwde met Geert Hendriks Veenstra, geboren en wonende te Akkerwoude, veldwachter aldaar. Froukje en Geert kregen in Akkerwoude samen 7 kinderen, die werden geboren in de periode 1821 tot 1837. Moeder Froukje kwam op 11 juli 1847 te overlijden en bereikte de leeftjd van 54 jaar.
- Ook Minnolt Johannes Dijkstra en zijn vrouw Antje Jeens van der Meulen zijn niet in Rinsumageest blijven wonen. Zij bereiken beiden een hoge leeftijd van respectievelijk 81 en 83 jaar. De man stief op 19 september 1855 en de vrouw op 22 maart 1845. Zij woonden bij hun overlijden in Dantumawoude. Ook Dijkstra was in 1812 nog boer, maar in zijn overlij-densakte staat zijn beroep als dagloner vermeld.
Bron: Ryksargyf Fryslân (NRA, toegang 16, nrs. 691 en 719).

EEN WELLUSTIGE BURGEMEESTERSVROUW?

Han Hietkamp

Het zal nu anno 2001 niet zo vlug meer gebeuren dat een advocaat of officier van justitie het hele doopceel gaat lichten van een getuige, maar in vroeger jaren was dat aan de orde van de dag. Als iemand getuige was in een proces, dan probeerde de tegenpartij, advocaat of aanklager, vaak de geloofwaardigheid van die getuige in twijfel te trekken. Het hele doopceel werd gelicht en alle roddels en verhalen omtrent die persoon werden opgeschreven. Daar werd dan een dankbaar gebruik van gemaakt om aan te tonen dat die getuige onbetrouwbaar, dan wel van een slecht levensgedrag was. Dat had soms invloed op de besluitvorming van het Hof. Zo verging het ook de getuige Saakje Jennema, de vrouw van de vroedsman Jan Hayes Eijsma.

Saakje Jennema werd gedoopt op 15 februari 1691 in de Hervormde kerk van Dokkum. Ze had nog twee broers, Watze geboren op 13 januari 1689 en Anthonius geboren 29 mei 1687. Ook was er nog een zusje, Aaltje, geboren 25 september 1692. Deze is jong overleden. Het waren kinderen van Johannes Jennema. Hij was aanvankelijk lakenkoopman te Dokkum, maar werd later boer op "Meekma state" te Ferwerd. Vader Johannes was ook nog eigenaar van twee andere boerderijen, namelijk een zathe met landen in Lioessens en een zathe met landen onder Westergeest. Laatstgenoemde zathe werd bewoond door Lubbe Halbesma en Hendrikje Atzes.

Op 21 juli van het jaar 1709 trouwde Saakje Jennema met de brouwer uit Dokkum, Jan Hayes Eijsma. Jan was burger hopman en vroedsman is Dokkum. Op gezette tijden trad hij op als regerend burgemeester van Dokkum. Jan Eijsma en Saakje waren goed bevriend met de secretaris van Dokkum, Kiestra en zijn vrouw. Ook kwam bij hen vaak aan huis de secretaris van Oostdongeradeel, Johannes Balck. Kiestra en zijn vrouw hadden enige pleegkinderen die toen al volwassen waren. Het waren Geertruid Suiderbaan, een zuster van haar en een broer, Jan Suiderbaan die fiscaal van beroep was in de grietenij Westdongeradeel. Geertruid was erg verliefd geworden op Johannes Balck en die was daar niet afkerig van. Hij beloofde haar van alles en af en toe kreeg ze meerdere presentjes van hem. Geertruid wist niet beter dan dat een huwelijk tussen hen zo goed als zeker was. Johannes bevestigde dat nog eens

ten huize van Jan en Saakje Eijsma. Daarbij werden een groot aantal flessen wijn geledigd. Dat werd ook zichtbaar aan de aanwezigen. Stiefmoeder Kiestra liet het Johannes nog eens duidelijk herhalen. "Heb ik het goed begrepen?" "Ja Ma" dat is zo. De aanspreektitel van "Ma" was geheel duidelijk.
De moeder van Johannes woonde in Leeuwarden. Dat was Sjoukien Balck - Viglius. Toen Johannes haar vertelde dat hij trouwplannen had en zij de naam hoorde van haar aanstaande schoondochter, was haar oordeel vlug geveld. "Dat is geen partij voor jou. Daar komt niets van in". Zij duldde geen tegenspraak en Johannes vertrok ontmoedigd terug naar Ternaard. Het kwam er toen op aan om dat aan Geertruid uit te leggen. Dat pakte anders uit dan verwacht. Het werd zelfs een civiele procedure voor het Hof van Friesland en dat ging enige jaren duren.

Geertruid spande een civiele procedure aan tegen Johannes Balck. Hij had duidelijke trouwbeloften gedaan aan haar adres en zij wilde hem hebben. Het was een goede partij voor haar. Secretaris bij een grietenij was voor een jonge man een goede betrekking en bovendien had hij nog andere ambities. Moeder Balck had evenwel een spaak in het wiel gestoken en Johannes durfde daar niet tegen in te gaan. Hij zou dan mogelijk onterfd worden of een andere belangrijke betrekking niet krijgen. De eventuele toestemming van moeder en de verdere familie was belangrijk. Toen hij inzag dat daar geen kans op was gaf hij zijn relatie met Geertruid op. Hij begon ook alle toezeggingen aan haar adres te ontkennen. Geertruid zocht naar allerlei getuigen die konden bevestigen dat Johannes een duidelijke trouwbelofte had gedaan. Dat was vooral duidelijk geworden ten huize van Jan Hayes Eijsma en zijn vrouw Saakje Jennema.

De raadsman van Johannes Balck deed zijn uiterste best om de zaken een andere wending te geven. Hij betoogde dat Geertruid nogal dik bevriend was met de kadet in het leger, Steendam. Ze sloegen regelmatig als een verliefd stel met elkaar om. Geertruid had meerdere officieren waar ze mee flirte. De raadsman wilde daarmee aantonen dat Geertruid niet alleen verliefd was op Johannes Balck, maar meerdere mannen had waar ze mee "omsloeg".

Dan had Geertruid ook als getuige de vrouw van de regerend burgemeester Jan Hayes Eijsma. Saakje Jennema, daar was heel wat van te vertellen. De raadsman liet onderzoek doen in Ferwerd. Daar was ze opgegroeid. Ze was nog maar ruim

achttien jaar toen ze trouwde met Jan Hayes Eijsma, maar daarvoor had ze al vele hoofden in Ferwerd op hol gebracht. De ene boerenzoon na de andere had ze. De verhalen kwamen op tafel en de één wist het al mooier te vertellen dan de ander. Overigens was ieder bereid om zijn verhaal onder ede te bevestigen, zodat niet direct behoeft te worden getwijfeld aan het waarheidsgehalte van de verklaring. Er werd verteld dat Saakje meestal geen onderbroek aan had want de getuigen wisten zeker dat Saakje met haar blote gat bij hen op schoot zat. Ze weerde de jongens niet af als die wat al te vrijpostig de handen bij haar onder de rokken hadden. Ze genoot er zichtbaar van. Toen ze eens bij haar vriendin in de bedstee lag had een jongen, voor de bedstee staande, de handen bij haar onder de dekens. Ze liet dat allemaal gewoon toe en genoot er van. Van Burmania, die in Ferwerd woonde, had een grote hof met kersenbomen. Saakje ging af en toe er heen om te helpen met kersenplukken. Daar gebeurde ook het nodige als Saakje omhoog klom om de kersen te plukken. Een speciale belangstelling had ze voor Boote. Die jongen wist hoe hij met vrouwen om moest gaan. Hij werd later tamboer. Saakje lustte ook heel graag wijn en het ene glas na het andere glas vol ging naar binnen. Haar vader kreeg dat ook door. Toen Saakje al getrouwd was overleed haar moeder. Ze zou een aantal dagen bij haar vader doorbrengen, maar die liet eerst alle flessen wijn uit de kelder verwijderen. Hij wist dat die flessen daar niet veilig stonden zolang Saakje thuis was.

Jan Eijsma en Saakje kregen voorzover bekend vier kinderen.
1. Hayo geboren 10 augustus 1710, getrouwd met Amgenietje Snip.
2. Trijntje, geboren 5 april 1713
3. Lolkje, geboren 24 mei 1716
4. Hittje, geboren 27 augustus 1719

Saakje haar grootvader was lakenkoopman in Dokkum. Het was Anthonius Jennema. Die trouwde op 26 januari 1651 met Trijntje Clases en op 14 oktober 1653 met Saeckien Wringer.

Saakje haar broer Anthonius trouwde op 19 april 1711 met Grietje Rienks. Hij woonde ook te Ferwerd. Anthonius was niet altijd even vlot in het betalen van zijn rekeningen en daarom werden er enige civiele processen gevoerd teneinde hem te dwingen tot betaling. Zo sloeg hij een grote hoeveelheid wijn en brandewijn in zonder daarvoor de rekening te betalen. De weduwe van Boote van der Werff uit Leeuwarden, Graetske van

Egten, had nog een vordering op hem en eventeel ook op zijn broer Watse. Die vordering werd toegewezen op 26 oktober 1715.

Jan van der Rijp, oud burgemeester en koopman in Dokkum had nog een bedrag van 560 carolygulden van hem te vorderen voor een grote partij wijn en brandewijn. Dat was geleverd in de jaren 1711 tot 1713. Anthonius voerde aan dat hij nooit zoveel drank had gekregen en bovendien nog minderjarig was. Zijn curator moest dat eigenlijk betalen. Het Hof wees de vordering toe en Anthonius moest betalen.

Ook moest hij nog een schuld aflossen aan de deurwaarder bij Gedeputeerde staten, Johan Clonkerts. Die spande ook een geding aan en op 23 juni 1716 werd Anthonius veroordeeld tot betaling. Het ging maar om een bedrag van ruim elf gulden.

Het Hof van Friesland achtte niet bewezen dat Johannes Balck duidelijke trouwbeloften had gedaan aan Geertruid Suiderbaan. Ze werd in haar eis en conclusie niet ontvangbaar verklaard. Johannes werd advocaat, verbonden aan het Hof van Friesland. Hij trouwde in Leeuwarden met een welgestelde vrouw.

Bron:
Civiele Sententie Hof van Friesland. Rijksarchief Leeuwarden Dossiers 11229, 9933, 10441, 10147, 10141, 10461.

VRAGEN

G.H. Zweers: <[redacted]>
Aaltje Jacobs de Vries huwde (vermoedelijk te Wierum of Ternaard) op 4-6-1771 met Pieter Sapes de Vries uit Wierum. Zij is een dochter van Jacob Tjerks de Vries en Jeltje Hendriks en zal omstreeks 1736 zijn geboren. Zij is overleden op 24-1-1824. Wie is deze Jacob Tjerks de Vries en waar en wanneer is zijn dochter Aaltje Jacobs de Vries geboren. Gerrit Zweers (kleinzoon van Tjerk Sapes de Vries uit Wierum) Jan Hendrik van Oostrum ondertr/huwt 16/26 feb 1786 NH Kerk Leeuwarden met Ybeltje Wytzes de Vries. Dochter Eeltje Jacoba van Oostrum geb. Leeuwarden 14-11-1786 huwt Jorwerd 18-11-1804 Tjitze Minks, geb. Jorwerd 10-4-1783. Deze neemt later (evenals zijn broer Keimpe Minks) de achternaam van zijn vrouw als vaste achternaam. Zijn broer heeft een talrijk nageslacht dat reeds door de familievereniging "Van Oostrum" in kaart is gebracht. Gevraagd: afkomst van eerstgenoemde Jan Hendrik van Oostrum, die omstreeks 1760 geboren zal zijn. Komt hij soms van de plaats Oostrum ten Oosten van Dokkum?

DE MISLUKTE MOORDPOGING

L. Meerema

Zaterdag 11 Jan. 1800 werd in de late avond of voornacht bij de Woudpoort iemand in een bijt geworpen.
Jan Sikkes, schipper uit Emden verklaart dat in de nacht van 11 op 12 Jan. 1800 hij met z'n schip in de stadsgracht bij de Woudpoort ligt. Hij hoort help-help roepen en staat verschillende keren op maar moet eerst zijn vrouw sussen; het roepen herhaalt zich. Daarop loopt Jan Sikkes naar de poort en hoort het geroep van een vrouw. Hij heeft voor het hek aan de buitenkant van de andere kant een man zien lopen mompelend: 'zie zoo nu ben ik van die last ontslagen'. De schipper is zo verbaasd dat hij geen signalement van de man kan geven. Het roepen had opgehouden en door vrees voor de omstandigheden waar in deselve zijn vrouw gelaten had, zig naar het schip gespoed.
's Morgens is de ontstelde schipper naar de poort gegaan en hij heeft aan de buren gevraagd of zij die nacht ook iets hebben gemerkt. Dit is niet het geval. Hij heeft de haak van zijn schip gehaald en gevist in de bijt bij de poort omdat hij daar 's nachts het roepen heeft gehoord. Hij vindt echter niets maar meldt het voorval aan de President van de Raad.
De vrouw blijkt Klaaske Jacobs te zijn, huisvrouw van Anne Kreeft, oud 27 jaar. Zij kan wegens ongesteldheid niet aanwezig zijn in de Raad maar wordt daarom door een commissie uit de Raad ondervraagd en ze verklaart dat haar man haar heeft gezegd dat hij die nacht moest stoken; hij is n.l. stokersknecht bij Bouwe Jeltema te Dokkum.
Toen ze haar verwondering daarover uitsprak omdat dit op zaterdag en zondagnacht zelden gebeurde zei haar man dat er vaten waren die gevuld moesten worden met heet water. Dus is haar man, Anne Kreeft, die nacht ongeveer één uur bij haar in bed gekomen en gezegd dat zijn moeder Marijke Durks weduwe Wijbe Kreeft, wonende buiten de Woudpoort aan hem heeft gezegd dat zij, omdat hun turf op was, wel een zak turf konden krijgen maar dat zij die avond niet thuis was en laat thuis kwam en dat ze dus laat moesten komen. Haar man zei dat ze moest opstaan om hem te helpen en geen kwaad vermoedend is ze opgestaan en met hem het Bolwerk om is gegaan omdat haar man niet wilde dat de mensen hen zagen. Bij de Woudpoort zijn ze over het ijs naar het huis van haar schoonmoeder gegaan.
Bij de plaats waar de Strobosser trekschepen aenmeren krijgt ze een swaare slag voor het hoofd zoo zelf dat zij ter aarde neerstortte en bedwelmd was. Haar man pakte haar op terwijl ze

dacht dat hij haar naar huis zou brengen, maar hij wierp haar in een aanwezig bijt. Hij is hard weggelopen terwijl zij hard help riep.
Omdat niemand kwam toelopen heeft ze haar uiterste best gedaan om zichzelf te redden. Dit mislukte verscheidene keren omdat de bijt hoog omringd was met sneeuw en steeds weer instortte. Uiteindelijk lukt het haar zich te bevrijden. Met de armen en benen bont en blauw is ze naar huis gelopen. Ze vond haar kind op het bed, heeft hulp bij de buren gezocht en kreeg een paar turven.
's Morgens om een uur of negen is haar man teruggekomen zeggende: 'hoe biest dou nou hier?. Ze heeft geantwoord: 'ag Heer ja, ik ben bewaard gebleven, Jou hebt er mij ingesmeten maar ik ben met Gods hulp gered'.
Sinds die tijd is haar man niet meer weggegaan omdat hij bang is voor de vergaderde menigte en hij heeft haar gedwongen het voorval te verzwijgen en 'met de belofte van beterschap des levens'.
Sijbe Tekes, wonende te Dokkum ± 33 jaar verklaart dat hij op zondag morgen 12 Jan. 1800 de huisvrouw Klaaske Jacobs bevende van de kou voor een vuurtje op knieën thuis heeft aangetroffen.
Hij heeft Anne Kreeft tegen zijn vrouw horen zeggen: 'Dou heste van nagt te water geweest oude". Zij heeft geantwoord: 'Ja, dat west dou immers wel, als onse lieve Heer mij niet bewaard hadde dan had ik vast moeten omkomen'. Anne heeft bij zijn vrouw aangedrongen dat niet hij, maar een vreemde dit heeft gedaan.
Na enige tijd is de stadsmajoor gekomen om over de zaak te informeren.
Kreeft leefde in onmin met zijn huisvrouw en heeft daarom zijn vrouw proberen te verdrinken. Daarna is hij naar de stokerij gegaan om zijn werk te doen. 's Morgens om ± 8 uur is hij naar huis gegaan en heeft daar Sijbe Teakes aangetroffen en zijn vrouw die in een stoel bij het vuur zat. Anne zegt: 'heere god hoe ziet dat eruit" waarop Klaaske antwoordt, 'ik ben omtrent weg geweest ik ben in het water gesmeten bij de Leugenbank'.

N.a.v dit geval schrijft de Intermediaire Raad der Gemeente der stadt Dockum een brief aan De raad en Hofs van Justitie van het voormalig Gewest Vriesland met de informatie en getuigenverklaringen van Anne Wijbes Kreeft en Klaaske Jacobs.
Ze zijn deze zomer reeds gescheiden, maar zijn enige tijd daarna weer samen gaan wonen.
Het is niet bekend hoe de zaak zich verder heeft ontwikkeld.

Bron: Informatieboek Dokkum. Nedergerecht Dokkum. no. 10.
Rijksarchief Leeuwarden.

400 JAAR POSTMA IN WOORD EN BEELD

K. Postma

Op 15 maart 2001 werd het boek "400 jaar Postma in woord en beeld" aangeboden aan burgemeester J.L. Eggens van de gemeente Dantumadeel. De oudste nog in leven zijnde Postma Mevr. Folkje de Vries — Postma (89 jaar) en Judith Postma (8 jaar), dochter van de auteur, mochten dit onder grote belangstelling van familie en pers verrichtten.

Het boek beschrijft het nageslacht van Gabe Doedes en Martien Lourens over 14 generaties. Er is ruim 15 jaar aan het verzamelen van alle gegevens gewerkt. Vele bezoeken aan Gemeente-archieven en het Rijksarchief in Leeuwarden zijn hieraan voorafgegaan.
Het boek op A4 formaat bevat 200 pagina's en ruim 130 foto's. Ook bevat het talrijke akten uit de burgerlijke stand van geboorte, huwelijk en overlijden. Tevens zijn akten uit de Doop- Trouw en Begraafboeken toegevoegd en uit de huwelijks-bijlagen.
Bovendien is het boek van veel eigen materiaal voorzien zoals geboorte- huwelijk- en overlijdensadvertenties, persoons-kaarten, kwartierstaat enz. Er is ook aandacht geschonken aan de Postma's die ons land hebben verlaten en emigreerden naar Amerika en Canada.
Het heeft heel wat voeten in de aarde gehad om al deze gegevens te achterhalen. Maar met behulp van vele mensen is dit toch uiteindelijk gelukt. Informatie over hoe het hun is vergaan en foto's geven een beeld van de Postma's overzee.
Lief en Leed vermeldde de krant want ook tragische momenten kwamen in onze familie voor. Het overlijden van Hiltje Postma en Bruin Postma die beiden door een ernstig ongeval om het leven kwamen wordt hierin dan ook uitvoerig besproken.

Kortom een familieboek wat voor nu en voor later een kostbaar bezit is geworden en waarvan al ruim 100 familieleden en andere belangstellenden hebben genoten.

De auteur:
Kor Postma, van Aernsmastraat 14, 9104 HG Damwoude, Tel: 0511 -422640

VRAGEN

Doetie de Vries: [redacted]
Ik zoek al jaren kinderen van Wietze de Haan en Fokje van der Wiel gewoond hebbend in Buitenpost. Mijn moeder was een zuster van Fokje van der Wiel. Daar er niemand meer van hen leeft, ben ik op zoek naar hun kinderen, mogelijk wonend in Buitenpost. Ook zoek in 3 dochters van hen (Marijke, Ietje en Dieuwke(Joke)????? de Haan. Zij zijn destijds uit ouderlijke macht gezet van de fam de Haan, zo mij is verteld moet een van die vrouwen in Dokkum wonen. Wij kan mij meer vertellen, daar ik graag eens met hen wil kennis maken, het zijn toch nichten van mij en ik ken verder helemaal geen familieleden. Ook andere familieleden zijn welkom. Ben benieuwd of er een emailtje komt van iemand. Wel graag serieuze en geen gekdoenerij.

R.W.B. Wasscher" <[redacted]**>**
Mijne dames en heren,
Ik tracht al twee jaar verder te komen met mijn kwartier-staat, helaas loop ik vast bij Reinder Harmens Dijkstra. Reinder Harmens Dijkstra, geboren rond 1768 (?). Hij is getrouwd te Jouswier op 28 mei 1798 voor de kerk, op ongeveer 30-jarige leeftijd (1) met Sijke Tjipkes (ongeveer 25 jaar oud), geboren rond 1773 (?).
Uit dit huwelijk:
1. Harmen Reinders Dijkstra, koopman en winkelier, geboren te Wetsens op 16 september 1800, overleden te Dockum op 6 oktober 1859. Hij was gehuwd met Petronella de Jong, geboren te Naarden op 10 januari 1798 onecht kind, geboren voor het huwelijk? Tijdens de echt gedoopt op 10 januari 1798 (RK) (doopgetuige was Anna Maria Vleeshouwer), overleden te Dockum op 11 februari 1868, dochter van Jan de Jong en Aletta van Oostveen. (Zij was weduwe van Louis Huppen.)
Hij is getrouwd te Dokkum op 5 oktober 1833, op ongeveer 65-jarige leeftijd (2) met Rinske Johannes Zijlstra (ongeveer 25 jaar oud), geboren rond 1808 (?).
Kunt u mij helpen met mijn verder onderzoek, bij voorbaat dank, Reinder Wasscher, secretaris Historisch Genootschap Crommenie, Busch 1 1562 HH Krommenie 075-6400600

OVER ONZE AUTEURS:

Klaas Jelle Bekkema: Geboren 1950 in Drachten, volgde een bouwkundige opleiding en was werkzaam als bouwkundig tekenaar, assistent-archeoloog en keramiek restaurateur, secretarieel medewerker. Vanaf 1995 archiefmedewerker bij Hûs en Hiem en bij het Ryksargyf.
Heeft meer dan 100 publikaties op zijn naam staan over genealogie, geologie, archeologie en historie (vooral van Smallingerland). Bekleedde functies in werkverbanden van de Fryske Akademy. Een van de laatste publikaties betreft het Familieboek Bekkema (1995), terwijl in verband met familie-onderzoek vrijwel 'alle' genealogieën Holwerda in Oostdongeradeel tot ca 1900 werden bijeen gezocht.
Kees de Boer: geboren 28 juni 1942 te Franeker, woont in Assen. Werkte na het beëindigen van zijn studie aan de Landbouwuniversiteit te Wageningen vanaf 1975 bij het Staatsbosbeheer in Friesland en sinds 1991 bij de Landinrichtingsdienst (dienst landelijk gebied) in Drenthe. Is sinds 1993 bezig met genealogisch onderzoek (als vrijetijdsbesteding).
Han Hietkamp: geboren 26-7-33 te Akkerwoude. Na militaire dienst toegetreden tot de politie te Den Helder, na 1961 te Drachten. Chef afdeling recherche tot de VUT in 1990. Wekelijkse bezoeker van het RAF, schreef enkele boekwerkjes onder de titel: "De kerfstokjes van onze voorouders".
Jaep Meems: geboren te Twijzelerheide, musicus wonende te Twijzelerheide, doet aan familieonderzoek, speelde diverse keren mee in cabaret en toneelstukken, organiseert culturele avonden.

INHOUDSOPGAVE

54	Redactioneel	R. Tolsma
54	Bestuurlijk	L. Meerema
55	Ledennieuws	E. Smits
	Genealogie	
57	Familie Van der Werff, aanv. 4,5	D. v.d. Werff
67	Familie De Boer van Lioessens	K. de Boer
71	Oanfullingen kertiersteat Ruijsch	J. Meems
73	Kwartierstaat Tjitske Leegstra	Kl. J. Bekkema
	Streekgeschiedenis	
77	Geneesk. situatie Dokkum 16e-20e (4,5)	L. Meerema
84	Jeneverbranderijen rondom Dokkum 1818	R.H.C.v. Maanen
91	Volksgericht te Rinsumageest, 1812	D.R. Wildeboer
96	Een wellustige burgemeestersvrouw?	H. Hietkamp
100	Mislukte poging tot moord	L. Meerema
	Varia	
56	Bigamie?	H. Zijlstra
102	400 jaar Postma in beeld	K. Postma
103	Vragen	
104	Inhoudsopgave	

JAARVERGADERING VAN 'DE SNEUPER' OP 9 APRIL 2001

Aanwezig 38 leden. Enkele afmeldingen waaronder die van de archivaris.

De voorzitter opent de vergadering met een welkom. De agenda wordt afgewerkt zoals die voorligt.
Notulen van vorig jaar en het jaarverslag leveren geen commentaar op.

Jaarverslag van de Redactie:
Naast de normale, ook enkele bijzondere nummers van de Sneuper uitgekomen: emigratienummer en nummer met kwartierstaten. Van 220 tot 275 exemplaren worden verstuurd. Veel oude nummers zijn reeds uitverkocht. Het uiterlijk heeft een face-lift ondergaan, sponsoring maakte dit mogelijk. Een goed en vruchtbaar jaar voor De Sneuper. De voorz. bedankt voor al de inspanningen van de redaktie.

Medelingen van het Bestuur:
Een P.R. brochure wordt verstuurd aan geëigende instanties, verder P.R. beleid heeft onze aandacht. Het Bestuur participeert in een Stichting tot uitgave van een officieel populair-wetenschappelijk boek over de geschiedenis van Dokkum. Publicatie: 2004 i.v.m. Bonifatiusherdenking in dat jaar. We blijven ijveren voor een Netwerk van archieven en een centrum van informatie; dit is ook een landelijke trent. Mede omdat het archief niet meer voldoet aan de moderne eisen wordt in deze richting een oplossing gezocht. Deze herfst wordt een ledendag georganiseerd; er komen een aantal reakties uit de vergadering waarmee de voorbereidings-commissie winst kan doen, o.a. aandacht voor het 15-jarig bestaan van de Veren. Het bestuur is in gesprek met een opvolger voor R. Tolsma als coördinator zoekopdrachten.

Verslag penningmeester:
Investering in leesapparaat en aanschaf van briefpapier en enveloppen vormden de grotere uitgaven. Uitbreiding van het ledental geeft ook meer inkomsten hoewel de portokosten ook steeds hoger worden. Het saldo bedroeg f.234,63 en het vermogen f. 5608,31, iets lager dan vorig jaar t.g.v. genoemde oorzaken. Financieel verslag van de Sneuper ontbreekt. De penningmeester belooft dit volgend jaar te corrigeren. Graag machtigings-formulieren insturen. De kascomm. is verhinderd maar stelt schriftelijk voor de penningmeesters te dechargeren. Kascomm. voor volgend jaar: Dhr. Douma en De Weger.

Aanbieding Inventarislijst:
Dhr. Aartsma biedt de Ver. een Inventarislijst aan van het archief van de Vereniging bestaande uit bestuursstukken, fiches, boeken enz. Hoewel niet alles openbaar is, kan het door de leden worden geraadpleegd. Tige Tank!

Dhr. Zijlstra, onze webmaster geeft een korte toelichting:
Anderhalf jaar geleden ontworpen door Wieb-Klaas Smits staat onze website thans veel zoekmachines op top 3. Veel links o.a. naar Ned. Geneal Ver., oude kaarten, transscripties, Dokkum, archief Fr. Akad., indexen enz. Uit het aantal bezoekers blijkt de populariteit van deze site die door Hans Zijlstra up-to-date wordt gehouden.

Rondvraag:
Wat gebeurt met materiaal wanneer iemand komt te overlijden: suggesties: afspraken met familie, vroegtijdig publiceren en afspraken met Rijks Archief. Vraag: Zijn er mensen die samen een publicatie willen verzorgen: reaktie: communicatie tussen leden over bepaalde onderwerpen, presentatie in De Sneuper om tot samenwerking te komen. Uitwisseling van beeldmateriaal en andere gegevens tussen leden wordt door het Bestuur toegejuicht. Tot slot biedt Dhr. Meerema zijn boek aan waarvan al enkele afleveringen in De Sneuper hebben gestaan: Dokters, Meesters en Vroedvrouwen in Dokkum van 1583 - 1900.

Lezing:
Na een korte pauze volgt een lezing verzorgd door dhr. Paasman: De vergeten bezetting 1810 - 1813, Friezen in het leger en bij de marine van Napoleon. Het een en ander hierover zal in De Sneuper worden gepubliceerd. Aan het eind van de vergadering wenst de voorz. iedereen wel thuis.